

Prevence záškoláctví pohledem učitelů středních škol

Klára Zajíčková

Bakalářská práce
2018

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Klára Zajíčková
Osobní číslo: H15483
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Forma studia: prezenční

Téma práce: Prevence záškoláctví pohledem učitelů středních škol

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti záškoláctví a jeho prevence, školního prostředí a školního poradenství.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BÁRTÍK, Pavel, MIOVSKÝ, Michal, ed. Primární prevence rizikového chování ve školství. Praha: Sdružení SCAN, 2010. ISBN 9788087258477.

KNOTOVÁ, Dana. Školní poradenství. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4502-2.

KYRIACOU, Chris. Řešení výchovných problémů ve škole. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-945-3.

PROCHÁZKA, Miroslav. Sociální pedagogika. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Lucie Blašíková

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

22. listopadu 2017

Termín odevzdání bakalářské práce:

27. dubna 2018

Ve Zlíně dne 22. listopadu 2017

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 24.2.2018

Lejla Čouř

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nerzdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vyrobené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídáne k větší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá problémem záškoláctví, jako jednou z forem rizikového chování. Konkrétně se zaměřuje na prevenci záškoláctví pohledem učitelů středních škol. Teoretická část práce definuje pojem záškoláctví, popisuje jeho příčiny a zaměřuje se na prevenci tohoto rizikového chování. Poté se zabývá také školním prostředím. Praktická část se zaměřuje na pohled učitelů středních škol v Jihomoravském kraji na prevenci záškoláctví, a to formou dotazníkového šetření.

Klíčová slova: rizikové chování, záškoláctví, prevence, školní poradenské pracoviště, škola, rodina, vrstevnická skupina, volný čas, učitel.

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with problems of truancy as one of the form of risk behaviour on secondary schools. Specifically, it focuses on prevention of truancy by the view of secondary school teachers. Theoretical part of thesis defines the concept of truancy, describes his causes and focuses on prevention of this risk behaviour. Then it also deals with school environment. Practical part focuses on the view of secondary school teachers in the South Moravian Region on prevention of truancy and it is in form of questionnaire survey.

Keywords: risk behaviour, truancy, prevention, school counseling, school, family, peer group, leisure time, teacher.

Děkuji Mgr. Lucii Blašíkové za odborné vedení, cenné rady a pomoc při zpracování bakalářské práce. Dále děkuji své rodině, příteli a blízkým za jejich podporu.

Motto:

„Neučíme se pro školu, ale pro život.“

Lucius Annaeus Seneca

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 ZÁŠKOLÁCTVÍ	11
1.1 VYMEZENÍ POJMU ZÁŠKOLÁCTVÍ.....	12
1.2 TYPOLOGIE ZÁŠKOLÁCTVÍ.....	13
1.3 PŘÍČINY VZNIKU ZÁŠKOLÁCTVÍ.....	14
2 PREVENCE ZÁŠKOLÁCTVÍ	19
2.1 ŠKOLNÍ PORADENSKÉ PRACOVÍŠTĚ NA SŠ	23
2.2 SPOLUPRÁCE ŠKOLY S EXTERNÍMI ODBORNÍKY	25
2.3 SPOLUPRÁCE ŠKOLY A RODINY	27
3 ŠKOLNÍ PROSTŘEDÍ	29
3.1 FUNKCE ŠKOLY	29
3.2 UČITEL V PREVENCI RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ.....	30
3.3 ADOLESCENCE	33
II PRAKTICKÁ ČÁST	35
4 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	36
4.1 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	36
4.2 VÝZKUMNÉ CÍLE	36
4.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	37
4.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR A REALIZACE VÝZKUMU.....	37
4.5 TECHNIKA SBĚRU DAT	37
5 ANALÝZA DAT.....	39
5.1 INTERPRETACE DAT	59
5.2 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	63
ZÁVĚR	64
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	65
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	69
SEZNAM GRAFŮ	70
SEZNAM TABULEK.....	71
SEZNAM PŘÍLOH.....	72

ÚVOD

Bakalářská práce se věnuje problematice záškoláctví. Záškoláctví je v současnosti aktuálním problémem středních škol. Měla by se mu tedy věnovat zvýšená pozornost. Problémem záškoláctví se zabývá Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ve svých metodických dokumentech.

Je důležité především zjistit příčiny vzniku záškoláctví, které mohou pramenit z různých důvodů. Na základě zjištění příčin je poté možné s žákem pracovat. Je podstatné předcházet tomuto jevu, jelikož neohrožuje jen samotného žáka, ale také jeho rodinu, školu a celou společnost. Záškoláctví je také spojeno i s jinými projevy rizikového chování.

Součástí prevence záškoláctví je také účinná spolupráce rodiny a školy, jelikož právě tato kooperace přispívá k prevenci tohoto rizikového chování. Zákonní zástupci žáka by se tedy neměli této spolupráci vyhýbat. Dále je součástí prevence i práce školního poradenského pracoviště, které poskytuje své služby jak žákům, tak i jejich zákonným zástupcům a pedagogům.

Bakalářská práce se rozčleňuje na část teoretickou a praktickou.

Teoretická část bakalářské práce se skládá ze tří kapitol. První kapitola vymezuje pojem záškoláctví z pohledu více autorů a rozlišuje typy záškoláctví. Dále se zaměřuje na jeho příčiny, konkrétně na význam rodiny, negativní vztah ke škole a volný čas a vliv vrstevnické skupiny. Druhá kapitola se zabývá prevencí záškoláctví. Vymezuje druhy prevence a důležité dokumenty MŠMT, které se vztahují k záškoláctví. Poté se zaměřuje na práci školního poradenského pracoviště na střední škole, konkrétně zmiňuje školního metodika prevence, speciálního pedagoga, školního psychologa a výchovného poradce. V neposlední řadě také zmiňuje spolupráci školy s externími odborníky a poté uvádí i spolupráci školy s rodinou v prevenci záškoláctví. Třetí kapitola popisuje školní prostředí a rozlišuje funkce školy. Zaměřuje se na učitele v prevenci rizikového chování a definuje také období adolescence, jelikož se práce věnuje záškoláctví na střední škole.

Praktická část bakalářské práce se věnuje metodologii výzkumného šetření. Jsou v ní zpracovány výsledky výzkumu, který byl realizován prostřednictvím dotazníku. Cílem praktické části bakalářské práce je zjistit pohled učitelů SŠ v Jihomoravském kraji na prevenci záškoláctví.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ZÁŠKOLÁCTVÍ

První kapitola vymezuje pojem záškoláctví z pohledu různých autorů. Poté se zabývá jeho typologií a příčinami, které vedou k zameškávání vyučování.

Záškoláctví je jeden z projevů rizikového chování. Procházka (2012, s. 133) uvádí, že pojem rizikové chování zahrnuje vzorce chování, které vedou ke zvýšení zdravotních, výchovně vzdělávacích a sociálních rizik. Tato rizika jsou nebezpečná jak pro samotného jedince, tak i pro společnost.

Záškoláctví představuje závažný problém, který se projevuje nejen na základní, ale také na střední škole a je třeba ho pozorně sledovat. Tento jev se stupňuje v období střední školy, tedy ve věku 15-18 let. (MŠMT, 2017, s. 3) Záškoláctví existuje ve všech společnostech na světě. Je poháněno rychlým rozvojem médií a stává se tak problémem moderní společnosti, která se jím zabývá a bojuje s ním. (Parampukattil, 2006, s. 1)

Časopis Pedagogické rozhledy uvádí, že záškoláctví s sebou nese řadu problémů, které se týkají jak žáka, tak i školy, rodiny a celé společnosti. Není snadné předcházet tomuto rizikovému chování. Konkrétní cestu k řešení záškoláctví nám mohou poskytnout vědomosti o příčinách tohoto jevu, přehled o postupech zaměřujících se na odstranění záškoláctví a přehled o odbornících, kteří přispívají k jeho řešení. (Bradová, 2011, s. 14)

Tato forma rizikového chování se mnohdy spojuje i s jinými formami rizikového chování jako např. užívání návykových látek, kriminalita, prostituce, rizikové chování v dopravě, krádeže, vandalismus, gambling, netolismus a další. (MŠMT, 2017, s. 3)

Sociální pedagogika a rizikové chování

Pedagogický slovník vychází z užšího pojetí a hovoří o sociální pedagogice jako o disciplíně pedagogiky, která se věnuje výchovnému ovlivňování rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a dospělých. (Průcha, Mareš, Walterová, 2013, s. 269)

V širším pojetí je sociální pedagogika chápána jako pomoc jedinci v jakémkoli věku s překonáváním životních situací, směřuje ke každodennímu životu člověka, chrání ho před rizikovým působením a provádí změny v jeho společenském prostředí. (Kraus, 2014, s. 46)

Problematika sociální pedagogiky se týká celé společnosti a nejedná se pouze o prostor mimo školu, ale hovoří se také o sociálně pedagogické činnosti přímo ve školách. (Kraus, 2014, s. 41)

1.1 Vymezení pojmu záškoláctví

Aby bylo možné záškoláctví lépe analyzovat, je důležité si nejdříve tento pojem jasně definovat. Existuje mnoho definic záškoláctví. Vybraní autoři vymezují tento pojem následovně.

Bakošová (2008, s. 143) hovoří o záškoláctví v širším slova smyslu jako o neomluvené absenci, žák se straní školy. Záškoláctví v užším smyslu popisuje jako poruchu chování, která se vyznačuje narušeným vztahem žáka ke škole a učení.

Vágnerová (2005, s. 163) charakterizuje záškoláctví jako „komplex obranného jednání, jehož cílem je vyhnout se nepříjemnosti, která je dána konfrontací neúspěšného dítěte s lépe prosperujícími spolužáky, požadavky učitele na práci dítěte nebo očekávanou negativní reakcí rodičů na další špatnou známku.“

Pedagogický slovník popisuje záškoláctví jako absentérství. Jev, kdy se žák vědomě vyhýbá vyučování bez svolení rodičů, souvisí se školní neúspěšností. (Průcha, Mareš, Walterová, 2013, s. 383)

Defektologický slovník definuje záškoláctví jako neomluvenou a opakující se nepřítomnost žáka ve výuce, která se pohybuje kolem desítek až stovek zameškaných hodin. (Sovák, 2000, s. 411)

Žák vědomě zameškává výuku a pro svou nepřítomnost nemá oprávněný důvod. (Čapek, Navarová, Ženatová, 2017, s. 57)

Martínek (2015, s. 116) uvádí, že žák zameškává vyučování úmyslně. „Jedná se o nejklasikější poruchu chování, kdy jde o absenci ve škole bez omluvení rodiči či lékařem.“

Mertin, Krejčová (2013, s. 191) charakterizují záškoláctví jako úmyslné zameškávání vyučování, které není omluvené návštěvou doktora či nemocí.

Kyriacou (2005, s. 44) říká, že omluvená nepřítomnost je nepřítomnost, kterou připustil pedagog nebo nějaký jiný oprávněný zástupce školy. Můžeme sem zahrnout absence, které byly přijatelně vysvětleny. Naopak neomluvená nepřítomnost je nepřítomnost, kdy pedagog nebo jiný oprávněný zástupce školy nedal svůj souhlas. Zde zařazujeme všechny neomluvené absence žáků.

Vybraní autoři se shodují v tom, že v případě záškoláctví jde o zanedbávání školní docházky bez souhlasu zákonných zástupců.

1.2 Typologie záškoláctví

Kyriacou (2005, s. 45) uvádí pět typů záškoláctví. Jako první je **pravé záškoláctví**, kdy žák nechodí do školy a rodiče o tom neví. **Záškoláctví s vědomím rodičů** znamená, že žák nechodí do školy, ale rodiče o tom ví. Rodiče také ví, že k tomu nemá oprávněný důvod. Žák např. pomáhá s něčím v práci rodičům nebo se musí starat o nemocného člena rodiny. Rodiče také někdy nechávají své dítě doma z důvodu jeho narozenin. Zde už se může jednat o skryté záškoláctví. Dalším typem je **záškoláctví s klamáním rodičů**, kdy někteří žáci dokážou přesvědčit své rodiče o tom, že jim není dobře a ve škole to nezvládnou, i když jim v podstatě nic není. Rodiče jim poté napíší omluvenku a nechají je doma. **Útěky ze školy** je typ záškoláctví, který se také nazývá jako „interní záškoláctví“. Žák chodí do školy, učitel mu zapíše přítomnost, ale v průběhu dne odejde např. na hodinu ze školy. Občas žák také zůstává v budově školy. **Odmítání školy** znamená, že se žák bojí představy, že musí jít do školy. Může trpět školní fobií, depresiemi nebo může mít také strach z šikanování. Rodiče ho nedokážou přesvědčit a je zde nutná odborná intervence.

Martínek (2015, s. 116) rozděluje záškoláctví na dvě základní skupiny. Jako první je **záškoláctví impulzivního charakteru**, kdy žák nemá v plánu, že nepůjde do školy, jeho reakce jsou ukvapené a často nepromyšlené. Může také odejít i v době vyučování. Toto záškoláctví impulzivního charakteru může být i pár dnů, než rodiče zjistí, že se jejich dítě vyhýbá škole a nechodí do ní. Dítě se bojí následků z důvodu nechození do školy, proto v tom pokračuje i nadále. Neví si rady, jak takovou situaci vyřešit sám. Často se také bojí svěřit svým rodičům. Druhou skupinou je **úcelové, plánovité záškoláctví**, které se objevuje v době, kdy se chce žák vyvarovat nějakému těžkému testu, zkoušení, učiteli nebo předmětu, který nemá rád.

Bakošová (2008, s. 142, 143) charakterizuje záškoláctví následovně:

Záškoláctví u celkově problémových dětí – objevuje se u problémových žáků, kteří mají ve třídě nejslabší studijní výsledky, jsou agresivní, mají konflikty se spolužáky nebo podvádějí.

Záškoláctví u dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí – vyskytuje se u dětí, které žijí v nevyhovujících sociálních a kulturních podmínkách. Tyto děti často trpí citovou deprivací, protože jejich rodiče nezvládají výchovu. U takových rodičů často nacházíme nízké vzdělání.

Záškoláctví jako reaktivní akce – žák se vyhýbá nepříjemným situacím spojených se školou, které řeší únikem, jenž bývá nepromyšlený. Žák má strach z násilí ze strany spolužáků nebo ze školního neúspěchu.

Záškoláctví jako zábava – objevuje se často u dospívajících. Žák tráví čas se svými přáteli, navštěvují herny, parky, potulují se po ulicích.

Záškoláctví jako výbuch – žák řeší dlouhodobou frustraci útekem.

Záškoláctví jako motiv prožít něco příjemnějšího – objevuje se u žáků s dobrým prospěchem, ale také u těch, které láká zažít něco příjemnějšího, než jsou školní povinnosti.

Záškoláctví jako reakce na složitou životní situaci – jedná se o žáky, kteří se těžko vyrovnávají s novými situacemi, např. s přechodem na jinou školu. Žáci mohou prožívat složité situace i z důvodu přehnané přísnosti rodičů.

Záškoláctví jako individuální úzkost – žák trpí školní fobií. Je to psychická porucha, kdy má žák strach z různých předmětů ve škole, bojí se určitých osob ve školním prostředí, trpí depresi a úzkostmi.

1.3 Příčiny vzniku záškoláctví

Časopis Pedagogické rozhledy předkládá, že pokud se u žáka projeví záškoláctví, je důležité podrobně vyšetřit jeho příčiny. Nutné je také věnovat pozornost i tomu, jestli se jedná o první nebo opakovaný případ záškoláctví. (Bradová, 2011, s. 10)

Celkově můžeme příčiny záškoláctví rozčlenit do tří hlavních oblastí, které uvádí např. Martínek (2015) nebo Čapek, Navarová, Ženatová (2017) Jde o negativní postoj ke škole, volný čas a vliv vrstevnické skupiny a význam rodinného prostředí.

Negativní postoj ke škole

Ve škole se objevuje množství situací, které bývají spouštěčem záškoláctví. Důvodem zanedbávání školy může být žákova obava z trestů, např. za jeho pozdní příchod do třídy. Žák raději do školy nepůjde, než aby přišel pozdě. Dále to může být obava za nesplněný úkol nebo strach z konkrétního vyučovacího předmětu. V tomto případě žák často vynechává určitou hodinu. (Mertin, Krejčová, 2013, s. 192)

Další příčinou záškoláctví může být nižší nadání žáka, který má neustále nějaké problémy s učením, a proto je velmi často kárán nebo také zesměšňován ze strany svých spolužáků. V některých případech může být žák zesměšňován i ze strany učitelů, kteří mu stále říkají, že nic neumí apod. Takový žák se pak cítí velmi méněcenný a nejistý. Záškoláctví se může projevat naopak i u žáků mimořádně nadaných. Učitel mnohdy vyzdvihuje takového žáka, především jeho schopnosti a tím ještě zhoršuje jeho situaci. Spolužáci ho pak mohou nazývat šprtem. (Martínek, 2015, s. 117) Učitel někdy dělá chybu i v tom, že záměrně zanedbává nadaného žáka nebo na něj zapomíná. Učitel se věnuje jiným žákům a nadaný žák se poté začne ve škole nudit. To může následně přivodit negativní vztah ke škole. (Ficová, 2011, s. 19)

Dle Ficové (2011, s. 19) je důvodem k záškoláctví také špatná atmosféra třídy a školy. Žák může být odmítán vrstevnickou skupinou, nebo dokonce šikanován. Šikanovaný žák se bojí být ve škole, bojí se cesty do školy a ze školy. Má horší prospěch a viditelně se straní kolektivu ve třídě.

Dále se žák může vyhýbat školní docházce z důvodu nevhodného působení pedagoga, který působí na žáka negativní motivací, nálepkuje ho a vyzdvihuje jen jeho prohřešky. (Čapek, Navarová, Ženatová, 2017, s. 60) Ve třídě se mohou objevit také vysoké požadavky na žáky ze strany učitele. Žáci se pak ve škole necítí příjemně a odmítají se učit. Slabý prospěch žáka potom vede k nedostatku vědomostí. Projevují se ale také změny v jeho osobnosti a potom ztrácí chuť chodit do školy. (Čapek, 2014, s. 89)

Někteří žáci na středních školách raději chodí do práce a to představuje velký problém. Záleží jim více na finančních příjmech, a proto zameškávají vyučování. Lákají je spíše vydělané peníze. (Mertin, Krejčová, 2013, s. 195) Pokud žáci pracují a rodiče napomáhají k záškoláctví, protože vyžadují jejich příjem, je důležité se obrátit na orgán sociálně-právní ochrany dětí a vzniklý problém řešit se sociálními pracovníky, i když u žáků středních škol nejde o zanedbávání povinné školní docházky. (Ehlová, 2016, s. 115)

Význam rodinného prostředí

Rodina je nejdůležitější faktor, který má na dítě vliv již od nejranějšího věku a podílí se na utváření jeho osobnosti. (Martínek, 2015, s. 119) Rodina je nezastupitelná instituce pro všechny její členy, je nejpodstatnějším socializačním faktorem. Mezi funkce rodiny patří biologicko-reprodukční funkce, sociálně-ekonomická funkce, socializačně-výchovná funkce a rekreační, emocionální a ochranná funkce. Mezi znaky současné rodiny náleží

demokratizace uvnitř rodinného prostředí, izolovanost rodiny, zmenšování rodiny, dezintegrace rodiny, přetížení rodiny, nestabilita rodiny a socioekonomická diferencovanost rodiny. (Kraus, 2014, s. 85 – 89)

Dle Bakošové (2008, s. 144) se žák může vyhýbat škole z různých důvodů souvisejících s rodinou. Mohou to být např. žáci z rodin, kde mají mnoho sourozenců, dále z rodin s nízkým sociálním statutem nebo z romských rodin.

Příčinou záškoláctví v rodině mohou být také různé styly výchovy. Rodiče mohou upřednostňovat autoritativní styl výchovy, kdy mají na své dítě vysoké nároky. Trestají dítě např. za špatnou známku ve škole, mnohdy jde i o tělesné tresty. Dítě pak cítí strach. Dále se může jednat o liberální výchovu ze strany rodičů, kdy se nezajímají o trávení volného času svého dítěte, nekontrolují ho, zanedbávají jeho výchovu. Dítě je ponechané jen samo sobě. (Kraus, Hroncová, 2010, s. 294) Rodiče na své dítě mnohdy nemají čas a méně na něj dohlíží kvůli časově náročnému povolání (Čapek, Navarová, Ženatová, 2017, s. 59)

Martínek (2015, s. 119) tvrdí, že příčinou záškoláctví může být také střídání různých stylů výchovy. Jednou jsou rodiče striktní, autoritativní a podruhé jsou zase nevšímaví. Dítě se pak cítí velmi nejisté. Neví, kde má hranice, a myslí si, že jeho rodičům na něm vůbec nezáleží.

Rodina může přispívat k záškoláctví i tehdy, kdy rodič představuje negativní vzor pro své dítě. Má nezodpovědný postoj k různým povinnostem a stejně tak vede i své dítě, které to považuje za správné. (Kraus, Hroncová, 2010, s. 294)

Záškoláctví se může také objevit, když má dítě pocit, že mu nikdo nevěnuje pozornost, nezajímá se o něj, je přehlíženo. Patří sem situace, kdy je někdo z rodiny nemocný a ostatní členové rodiny se věnují jenom jemu, dále smrt v rodině, se kterou se dítě nemůže smířit, nebo rodičovské vyzdvihování sourozence, který má např. lepší studijní výsledky. (Mertin, Krejčová, 2013, s. 193)

Dále mohou být příčinou záškoláctví i problémy v rodině žáka. Může se jednat o rozvod, který má na dítě velký vliv, či různé konflikty v rodině, které mohou dítě přivést až k tomu, že na sebe bude upoutávat pozornost nesprávným chováním. Mnohdy také volí možnost být se svou partou, kde se cítí klidněji a je zde chápán více než v rodině. (Čapek, Navarová, Ženatová, 2017, s. 59)

Volný čas a vliv vrstevnické skupiny

Kraus (2014, s. 88) říká, že „vrstevnické skupiny představují přirozenou formu života dětí a mládeže, které charakterizuje věková, ale také názorová blízkost.“ V takové skupině má dítě pocit příslušnosti. Význam vrstevnických skupin roste v mladém věku. Kraus, Poláčková (2001, s. 135, 136) uvádí, že učitel by měl zaměřovat svoji pozornost na vrstevnické skupiny, měl by mít o nich co největší přehled. Aktivita vrstevnických skupin se odehrává především ve volném čase, proto není snadné se do těchto skupin dostat. Pedagog může např. využitím sociometrie odhalit potřebné informace o skupině, tedy kdo tuto skupinu vede a řídí.

Vrstevnická skupina je pro žáka velmi důležitá. Když žáka odmítnou jeho spolužáci, hledá si referenční skupinu mimo školu. Chce někam patřit. Někdy může dojít také k tomu, že žák je tak moc pod tlakem ze strany svých kamarádů, že přestane chodit do školy z toho důvodu, aby neukázal svoji zbabělost. (Čapek, Navarová, Ženatová, 2017, s. 60, 61)

Bakošová (2008, s. 144) hovoří, že ve vrstevnické skupině se žák cítí často chápán více, než v rodině či ve škole. Uskutečňuje své cíle, které nemůže realizovat v rodině nebo ve škole. Když se má žák rozhodnout, zda půjde do školy, nebo ji vynechá, mnohdy se rozhodne podle ostatních členů ve vrstevnické skupině. Chce být součástí této skupiny, proto se podřizuje všem členům.

Žáci, kteří se nedokážou spřátelit s druhými spolužáky ve třídě, se snaží získat jejich přízeň např. tím, že začnou být k učiteli agresivní, chodí za školu nebo vyhledávají různé skupiny, ve kterých nalézají pochopení ze strany ostatních členů skupiny. (Kraus, Hroncová, 2010, s. 295)

Volný čas je významnou součástí v životě každého mladého jedince. Může se na jedinci podepsat jak v pozitivním, tak i negativním slova smyslu. Může se vyznačovat jako prostor nebezpečí, vzbuzuje nudu a nevhodné chování proti majetku, přírodě, vůči sobě nebo druhým lidem. Mezi funkce volného času se řadí funkce sociální, psychologická, ekonomická a terapeutická. (Hofbauer, 2004, s. 12, 13)

MŠMT (2002, s. 6, 12) ve svém dokumentu „Volný čas a prevence u dětí a mládeže“ rozděluje volný čas na dvě formy - aktivní a pasivní využívání volného času. Pokud žák tráví čas aktivně a má rozmanitou nabídku volnočasových aktivit, zmenšuje se šance, že bude např. užívat návykové látky, ničit majetek a další. K pasivnímu trávení volného času patří chronické sledování televize, filmů či hraní počítačových her. Mládež se poflakuje se

svou partou po ulicích a hernách. Čapek, Navarová, Ženatová (2017, s. 64) uvádí, že pokud se žák zdržuje v partě mimo školu, proniká do zóny rizikového chování. Vyhledává různé dobrodružné aktivity, např. vandalismus, užívání drog a alkoholu, krádeže apod. Záškoláctví tedy může vést až k závislosti. Dochází ke změně hodnotového žebříčku žáka.

Ficová (2011, s. 23) zmiňuje, že na základě příčin záškoláctví lze pozorovat, že se jedná o rozsáhlou škálu možností. Tyto příčiny hrají významnou roli při zjišťování a poté odstraňování záškoláctví. Při odstraňování konkrétních příčin záškoláctví je hlavní, aby problém řešila škola ve vztahu s žákem a rodiči. Pokud se někdo z nich vyhýbá spolupráci, je obtížné zlikvidovat tento problém.

2 PREVENCE ZÁŠKOLÁCTVÍ

Druhá kapitola se zaměřuje na prevenci rizikového chování, konkrétně tedy na záškoláctví, a zmiňuje typy prevence. Dále se věnuje školnímu poradenskému pracovišti, spolupráci školy s externími odborníky a rodinou.

Miovský et al. (2010, s. 24) pokládá za prevenci rizikového chování různé druhy vzdělávacích, výchovných, sociálních, zdravotních nebo dalších intervencí směřujících k předcházení přítomnosti rizikového chování.

V případě problému záškoláctví by se měla věnovat pozornost prevenci nebo brzkému podchycení a nápravě v počáteční etapě jeho vývoje. Jde o psychologické, pedagogické a sociální vlivy, které by měly odstranit nebo zmírnit působení rizikových vlivů. Mělo by to vést ke kladnému rozvoji osobnosti. Žáka podporuje škola, funkční rodina nebo jiné instituce. (Vágnerová, 2005, s. 171)

Prevence záškoláctví zahrnuje neustálé vedení dokumentace o absenci žáků ve škole, pravidla omlouvání žáků a následné sankce za nedodržení pravidel, zavedení určitých opatření u záškoláctví, provádění výchovných pohovorů s žáky, kooperaci se zákonnými zástupci, činnost školního poradenského pracoviště a kooperaci s pedagogicko-psychologickou poradnou a orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Dále zahrnuje prevence i výchovné komise. (Čapek, Navarová, Ženatová, 2017, s. 66)

Metodické dokumenty věnující se prevenci záškoláctví jsou stanoveny MŠMT a obsahují metodické pokyny a doporučení. Tyto dokumenty jsou následující (MŠMT, © 2013 – 2018):

- **Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (č. j.: 21291/2010-28),**
- Příloha č. 11 Záškoláctví. Co dělat, když – intervence pedagoga (č. j. 32548/2017-1),
- Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování žáků z vyučování a omlouvání, prevenci a postihu záškoláctví (č. j. 10 194/2002-14).

Dělení prevence

Prevenci rizikového chování dělíme na primární, sekundární a terciární. V rámci **primární prevence** je důležité zabránit vzniku rizikového chování u jedinců, kteří se tím zatím

neprojevují. Cílem **sekundární prevence** je předejít vzniku a rozvíjení rizikového chování u jedinců, které toto chování ohrožuje. **Terciární prevence** se zaměřuje na jedince, kteří se již projevují rizikovým chováním, a je tedy nutné předejít sociálním a zdravotním problémům v důsledku tohoto chování. (Nevoralová, 2014)

Primární prevence se dále dělí na specifickou a nespecifickou primární prevenci. **Specifická primární prevence** zahrnuje různé aktivity a programy, které se zabývají nějakou z forem rizikového chování. (Miovský et al., 2010, s. 42) Konkrétně u záškoláctví se jedná např. o seznámení zákonných zástupců a žáků se školním řádem a školní preventivní strategií. Jestliže má pedagog třídnické hodiny, měl by při nich využívat interaktivní zážitkovou pedagogiku. Měl by si zmapovat žáky, kteří mají sklony k záškoláctví. (MŠMT, 2017, s. 10)

Nespecifická primární prevence zahrnuje všechny aktivity, které napomáhají k podpoře zdravého životního stylu prostřednictvím lepšího využívání volného času. Patří sem různé sportovní a zájmové aktivity. Tyto aktivity vedou jedince k odpovědnosti za své chování a ke zdravému osobnostnímu rozvoji. (MŠMT, 2010, s. 2) Prostřednictvím školního vzdělávacího programu je důležité u žáků podporovat pozitivní vztah ke škole, učitelům a spolužákům, dále podporovat zdravé školní klima, poskytovat kladné vzory chování a mimoškolní zájmové aktivity. (MŠMT, 2017, s. 10)

Specifická primární prevence se poté dělí na tři typy - všeobecnou, selektivní a indikovanou. **Všeobecná primární prevence** je zaměřena na širší populaci dětí a mládeže, u kterých se ještě rizikové chování nevyskytlo. **Selektivní primární prevence** směřuje na jedince, kteří jsou ohroženi rizikovým chováním. **Indikovaná primární prevence** se zabývá skupinami a jedinci, u kterých se objevily projevy rizikového chování v souvislosti s rodinou, školou nebo s vrstevnickou skupinou. (MŠMT, 2010, s. 2)

Preventivní programy školy

Minimální preventivní program (dále jen MPP) je dokument školy, který věnuje svou pozornost výchově a vzdělávání ke zdravému stylu života žáků. Dále se zaměřuje na jejich komunikační dovednosti, na rozvoj jejich osobnosti a na sociální rozvoj. MPP se vytváří vždy na jeden školní rok a zpracovává ho školní metodik prevence ve spolupráci s ostatními pedagogickými pracovníky školy. (MŠMT, 2010, s. 3)

MPP by měl směřovat ke zmírnění sklonů k projevům rizikového chování. Program by neměl být především zaměřen na represii, ale měl by vést k vytvoření spolehlivého

a bezpečného prostředí pro žáky. Měl by obsahovat souhrnnou a jednotnou skupinu pedagogických přístupů a zájmové aktivity, které budou podporovat společenské vztahy a budou vést k vývoji žákovi osobnosti. Potom je na druhé řadě pokus o odstranění rizikového chování, jež ohrožuje jak žáky, tak i pedagogické pracovníky a společnost. (Jedlička, 2015, s. 367)

Školní preventivní strategie (dále jen ŠPS) je preventivní a dlouhodobý program jak pro školy, tak i pro školská zařízení. Tento program je součástí školního vzdělávacího programu, jenž vystupuje z rámcového vzdělávacího programu. Při uskutečňování programu se vychází z toho, že má pro něj škola jenom omezující personální, časové a finanční příležitosti. Program obsahuje krátkodobé a dlouhodobé cíle a je nastaven tak, aby mohl být spolehlivě zvládnut. Musí být však uzpůsoben společenským, politickým, kulturním faktorům a také školní struktuře. ŠPS musí být zaměřena na respektování rozdílů v prostředí školy. Musí omezovat, zmírňovat přítomnost rizikového chování a musí směřovat k zesílení schopností žáků dělat odpovědná rozhodnutí. Musí být zásobou podnětů pro vypracování a uskutečnění MPP. (MŠMT, 2010, s. 3)

Prevence a řešení neomluvené absence žáka

Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví popisuje, že pokud má žák zvýšenou omluvenou absenci nebo neomluvenou nepřítomnost, třídní učitel s touto skutečností obeznámí výchovného poradce, který to musí vyhodnotit. Jakmile se jedná o zvýšenou omluvenou absenci žáka, výchovný poradce ověřuje, zda je důvěryhodná. Třídní učitel uskutečňuje pohovor se zákonným zástupcem žáka nebo se zletilým žákem, pokud se jedná o neomluvenou absenci žáka do 10 vyučovacích hodin. Na tento pohovor zve třídní učitel konkrétní osoby dopisem. Řeší se zde, jaký byl žákům důvod k jeho absenci ve škole, a také způsoby, jak se ve škole omlouvat za nepřítomnost. Především se na tomto pohovoru klade důraz na povinnost, jež je daná zákonem. Dále je zletilý žák nebo zákonný zástupce žáka obeznámen s tím, jaké může mít zvýšená neomluvená absence dopady. V neposlední řadě se udělá zápis z rozhovoru, do kterého se napíše dohodnutý způsob nápravy. Tento zápis zákonný zástupce nebo zletilý žák podepíše a dostane jeho kopii. Pokud někdo z nich odmítne zápis vzít nebo podepsat, vše se do zápisu musí zaznačit. V době, kdy škola zpracovává neomluvenou absenci žáka, se ředitel školy může zaměřit na spolupráci s pedagogicko-psychologickou poradnou nebo také s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, aby se pokusili odhalit důvod záškoláctví, a poté záškoláctví odstranit. Pokud překračuje absence

žáka 10 neomluvených hodin, ředitel školy povolá výchovnou komisi. Této komise se zúčastní zákonný zástupce žáka, který je na ni pozván dopisem, dále ředitel, třídní učitel, školní metodik prevence, výchovný poradce, zástupce orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo také jiní odborníci. Závěrem této komise je zápis, jež musí podepsat všechny participující osoby, a každá osoba získá jeho kopii. Pokud je neomluvená absence žáka vyšší než 25 hodin, pošle ředitel školy zprávu o přetrvávajícím záškoláctví na oprávněný orgán sociálně-právní ochrany dětí. (MŠMT, 2002, s. 2, 3)

Na střední škole může být žák z důvodu dlouhodobé nebo opakované neomluvené nepřítomnosti vyloučen či podmíněčně vyloučen. (Čapek, Navarová, Ženatová, 2017, s. 80)

Neomluvené absence se velmi často vyskytují na druhém stupni základních škol a na středních školách, a jejich příčinou bývá tzv. řetězová reakce, kdy jedinci, kteří se dají lehce přemluvit a ovlivnit, dovolí ostatním, aby je snadněji zlákali k tomuto rizikovému chování. (Čapek, Navarová, Ženatová, 2017, s. 66)

Prevence problému vyhýbání se škole

Kyriacou (2005, s. 58 – 60) předkládá následující řešení:

Sledování docházky – škola musí mít přichystané postupy, kterými v pravou chvíli zareaguje, když se bude obávat záškoláctví. Musí kontrolovat individuální schémata nepřítomností a jejich pomocí zjistit žáka, který se patrně vyhýbá škole. Může se zde objevit např. souvislost určitých dnů a konkrétních předmětů.

Podporování při studijních obtížích – jedná se o podporu slabých žáků. Je důležité nabídnout těmto žákům pomocnou ruku při učení.

Kontakt prvního dne – nejefektivnější způsob při boji se záškoláctvím je informovat rodiče o absenci žáka ihned první den, kdy žák chybí, aniž by se dopředu nebo v ten den omluvil. Zaznamenává-li si škola docházku elektronicky, může poslat rodičům zprávu na mobilní telefon.

Zavedení fyzicky příjemného prostředí školy – školní prostředí musí být útulné, čisté a příjemné.

Zavedení společensky příjemného prostředí školy – mezi žáky musí být v co největší míře minimalizována šikana a nastaveny mechanismy k jejímu okamžitému zastavení a následné práci v postižené třídě.

Motivace pravidelné docházky – připuštění k závěrečným zkouškám může být pro někoho kladným důvodem k lepší docházce.

Podpora při problémech s chováním a emocemi – škola by měla být připravena na to, když se žáci ve škole nebo doma dostanou do nesnází, kvůli kterým by se mohli cítit deprivovaně nebo podrážděně. Kvůli těmto potížím se může potom zhoršit jejich chování.

Využívání oblíbených předmětů – některé žáky baví určité předměty a jiné žáky tyto předměty zase nebaví. Je tedy vhodné se zaměřovat na to, aby se záškoláci učili způsobem, který jim vyhovuje. Učitelé by je měli informovat o tom, že v předmětech, které nemají moc v oblibě, musí být trpěliví.

2.1 Školní poradenské pracoviště na SŠ

Ciklová (2016, s. 34) uvádí, že školní poradenské pracoviště (dále jen ŠPP) patří do oblasti poradenských služeb, které jsou poskytovány ve školách. Tyto služby jsou popsány ve vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů. Cílem ŠPP je podporovat žáky, pedagogické pracovníky a rodiče žáků.

Poradenské služby ve školách vykonává nejčastěji školní metodik prevence a výchovný poradce, méně pak školní psycholog a školní speciální pedagog. (Miovský et al., 2010, s. 80) Je podstatné, aby všichni pracovníci ŠPP spolupracovali a pomáhali učitelům. Je také velmi důležité, aby zajistili ve škole bezpečí pro žáky a jejich problémy efektivně vyřešili. (Ehlová, 2016, s. 66)

Ředitel školy nebo pracovník školy, kterého pověří ředitel místo sebe, má zodpovědnost za poradenské služby ve škole. Tyto služby jsou poskytovány zadarmo a směřují k prevenci rizikového chování. Poradenské služby uskutečňované ve školách jsou součástí rozličných typů poradenství. (Knotová, 2014, s. 15) Žák vyžaduje komplexní péči, pokud má nějaké problémy. Tato péče může správně fungovat ve chvíli, kdy se ŠPP spolu s učitelem žáka shodne na tom, kdo a jak se bude žákovi s tímto problémem věnovat. (Knotová, 2014, s. 26)

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů uvádí následující činnosti všech pracovníků ŠPP (MŠMT, 2005):

Školní metodik prevence

Školní metodik prevence se zaměřuje především na primární prevenci rizikového chování žáků. Vykonává metodické a koordinační činnosti, mezi které spadá realizace MPP školy a účast na tvorbě aktivit školy, které se věnují prevenci rizikového chování. Spolupracuje s odbornými institucemi, které se zaměřují na oblast rizikového chování. Dále provádí individuální a skupinovou práci se žáky, kteří mají potíže s rizikovým chováním, adaptací a mají sociálně-vztahové problémy. Školní metodik prevence provádí informační činnosti, tedy poskytování odborných informací o rizikovém chování pedagogickým pracovníkům, dále poskytuje informace o preventivních programech školnímu poradenskému pracovišti, pedagogům a zákonným zástupcům žáků. V neposlední řadě provádí také poradenské činnosti, kam patří kooperace s třídními učiteli v oblasti rizikového chování a vyhledávání žáků, kteří jsou ohroženi nebo se projevují rizikovým chováním. Těmto žákům a také jejich zákonným zástupcům poskytuje školní metodik prevence poradenství.

Výchovný poradce

Výchovný poradce vykonává poradenské činnosti, mezi které patří kariérové poradenství žákům v oblasti jejich vzdělávání a profese a také jejich zákonným zástupcům. Dále kooperuje se středisky výchovné péče a školními poradenskými zařízeními, pracuje s mimořádně nadanými žáky a s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Mezi jeho metodické a informační funkce se řadí podpora pedagogickým pracovníkům školy v oblasti kariérového rozhodování žáků, vytváření individuálního vzdělávacího plánu a pomoc v otázkách podpůrných opatření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Předává informace o aktivitách školy, o poradenských zařízeních v regionu a o jejich specializaci pro žáky a zákonné zástupce. Vede odborné informace týkající se žáků v poradenské péči dalších poradenských zařízení.

Školní psycholog

Školní psycholog vykonává kariérové poradenství, krizovou intervenci, konzultační činnosti s žáky, kteří mají osobní problém a také konzultace s pedagogy. Svou pozornost zaměřuje na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Zaměřuje se na třídní klima, na prevenci neúspěchu ve škole a na skupinové práce s žáky. Dále provádí metodické a vzdělávací činnosti. Spolupracuje se školskými a dalšími poradenskými zařízeními, především s pedagogicko-psychologickými poradnami. Provádí depistáž specifických poruch učení

žáka a depistáž žáků nadaných, dále vykonává diagnostiku při problémech žáků se vzděláním a výchovou.

Speciální pedagog

Speciální pedagog se zaměřuje na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Provádí speciálně pedagogickou diagnostiku u žáků, kteří mají problémy se vzděláváním a diagnostiku při problémech s výchovou. Poskytuje poradenskou práci, konzultaci a intervenci. Vede konzultace s pedagogy, se zákonnými zástupci žáka a s pracovníky školských a poradenských zařízení. Podílí se na kariérovém poradenství a na tvorbě individuálního vzdělávacího plánu pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Zabezpečuje také speciální pomůcky ve školním prostředí. Speciální pedagog dále provádí metodickou, koordinační a vzdělávací práci.

2.2 Spolupráce školy s externími odborníky

Pedagogicko-psychologická poradna (dále jen PPP) nabízí své služby žákům i rodičům, školám i školským zařízením. Tyto služby jsou bezplatné. Poradny spolupracují nejčastěji s výchovným poradcem ze školy. Poskytují kariérové poradenství pro vycházející žáky a jejich zákonným zástupcům ohledně studijního nebo učebního oboru. Podílí se na činnostech v oblasti prevence rizikového chování dětí a mládeže (Bendl, Hanušová, Linková, 2016, s. 63, 64)

Na středních školách kooperuje výchovný poradce s PPP zejména při integraci žáka se speciálními vzdělávacími potřebami nebo úpravě učiva pro žáky se specifickými poruchami učení. Při osobním styku výchovného poradce s pracovníky PPP je vzájemná kooperace kvalitnější a přizpůsobí se reálným požadavkům školy. (Ehlová, 2016, s. 68)

PPP dále provádí psychologické a speciálně pedagogické poradenství zaměřené na nápravu poruch v chování a na prevenci školní neúspěšnosti. Poskytuje informace o výchově a vzdělávání pedagogickým pracovníkům. Některé PPP poskytují také intervenční programy ve třídách. (Mertin, Krejčová, 2013, s. 298, 299)

Speciálně pedagogické centrum (dále jen SPC) se zaměřuje na podporu žáků, učitelů a rodičů žáka. Svou pozornost zaměřuje na děti a mládež se specifickými potřebami. Výchovný poradce komunikuje s centrem v okamžiku, pokud je jejich klient žák školy, kde pracuje tento výchovný poradce, a vytváří pro něj individuální vzdělávací plán. Na střední školy dochází stále více žáků s nějakým typem postižení. (Ehlová, 2016, s. 69)

Činnosti SPC zahrnují psychologickou a sociální diagnostiku, poradenství a terapeutické činnosti. Dále poskytuje SPC kariérové poradenství pro žáky s různými druhy postižení a nabízí i speciální pomůcky. Dále poskytuje také činnosti v oblasti prevence rizikového chování ohrožující zdravotně znevýhodněné žáky. (Knotová, 2014, s. 19, 20)

Středisko výchovné péče (dále jen SVP) zabezpečuje preventivní a výchovnou péči pro děti, žáky a studenty s rizikem vzniku poruch chování. Poskytuje také intervenci škole nebo zákonným zástupcům. Se SVP komunikuje školní metodik prevence a také výchovný poradce. (Ehlová, 2016, s. 69)

SVP poskytují ambulantní, internátní a také celodenní služby. Ambulantní služby nabízí bezplatnou spolupráci. Tyto služby uskutečňují sociometrická šetření ve třídách a dále terapeutické programy pro školní třídy. Internátní služby jsou většinou osmitýdenní a klient je v pravidelném kontaktu se svými rodiči, kteří se mohou spolu s dítětem zúčastnit programu ve středisku. Pokud je dítě v pobytovém oddělení SVP, jeho vzdělání se uskutečňuje přímo ve středisku. Celodenní služby jsou podobné jako internátní. Rozdíl je v tom, že klient není ubytovaný přímo ve středisku, ale v odpoledních hodinách chodí domů k rodině. (Mertin, Krejčová, 2013, s. 300, 301)

Policie ČR je dalším externím odborníkem spolupracujícím se školou především v rámci primární prevence rizikového chování. Kooperace školy a policie by se tedy měla zahájit už v rámci prevence, ne až po přítomnosti rizikového chování či ve chvíli, kdy se řeší jeho poškození. Policie nabízí jak školám, tak i školským zařízením poradenství a informační pomoc. Škola by se měla předem s policií domluvit, jak budou jednat, pokud se objeví závažné projevy rizikového chování. (Procházka, 2012, s. 177)

Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví říká, že pokud bude docházet k opakujícímu se záškoláctví během školního roku a zákonní zástupci žáka byli už nařízením správního orgánu pro přestupek postižení, případ záškoláctví se bude řešit na Policii ČR. (MŠMT, 2002, s. 3)

Orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) kooperuje se školami a školními poradenskými pracovišti. Mezi pracovníky OSPOD patří kurátoři pro děti a mládež a sociální pracovníci. Pracovníky mohou kontaktovat rodiče, pokud potřebují pomoc ohledně výchovy svých dětí. Na OSPOD se může obrátit také samotné dítě. Dále mohou OSPOD kontaktovat i školy, které nezvládají zajistit nutnou kooperaci s rodiči žáků při vážných

výchovných problémech, jako je např. záškoláctví, agresivní chování apod. (Knotová, 2014, s. 23)

Kooperace mezi školou a OSPOD vzniká ve chvíli, kdy dochází k vážnějším problémům žáka. Často je původcem této spolupráce škola, především když jde o problémové chování žáka ve škole a také když jde o obavy z týrání, zneužívání a zanedbávání žáka v rodině. (Ehlová, 2016, s. 71)

2.3 Spolupráce školy a rodiny

Procházka (2012, s. 176) zmiňuje, že při prevenci záškoláctví je důležitá kooperace a komunikace se zákonnými zástupci žáka. Jejich spolupráce vede nejen k prevenci tohoto rizikového chování, ale také k lepšímu prospěchu žáka. Kooperace s rodinou žáka, který vykazuje projevy rizikového chování, je obtížná a někdy také překračuje zkušenosti pracovníků školy. Někteří rodiče se pak této spolupráci se školou vyhýbají a brání. Učitel však může rodiče motivovat ke kooperaci s odborníky. Při prevenci jsou důležité neformální návštěvy a navázání dobrých vztahů s rodiči žáka.

Důležité jsou také pravidelné návštěvy třídních schůzek. Třídní schůzka má tyto účely:

- podporuje školní společenství, tedy neformální společenství učitelů, rodičů, vychovatelů, žáků a vedení školy,
- ubezpečuje rodiče žáků o tom, že škola provádí dostatečnou práci,
- jedná se o vizitku učitele, který ukazuje svou odbornost. Jestliže je třídní schůzka správně organizovaná, zajímavá a učitel náležitě komunikuje, rodič je pak jistější z toho důvodu, že je jeho dítě ve správných rukách,
- je místem, kde dochází k výměně názorů mezi rodiči žáků, kteří zde mohou nalézt inspiraci u jiných rodičů, např. ve výchovných problémech,
- je prostředkem, kde si třídní učitel rodiče na třídních schůzkách vzdělává, představuje jim vhodné vzdělávání a také správné hodnocení. (Čapek, Lauermann, Příkazská et al., 2017, s. 19)

Účinná spolupráce školy a rodiny je velmi potřebná. Škola má však omezené styky s rodiči žáků. To pak směřuje k menší kvalitě oboustranného seznámení a informovanosti. Rodiče nemají dostatek informací o škole a škole zase chybí ze strany rodičů zpětná vazba. (Mertin, Krejčová, 2013, s. 293)

Kooperace školy s rodinou žáka je postavena na vzájemné, srozumitelné a stálé komunikaci, kdy jsou obě tyto strany otevřené. Efektivní komunikace mezi pedagogy a rodiči žáka je hlavním krokem k prevenci a odstranění problémů u žáka. Největší problém v komunikaci mezi rodinou a školou je však v tom, že učitel spolupracuje s rodiči jen v okamžiku, pokud se jedná o problémové chování žáka. Dále je problém v nezájmu žáka o školu, kdy dítě se svými rodiči o škole moc nemluví, nesvěřuje se jim. Jejich komunikace je poté obtížná a podmínky pro vzájemnou komunikaci vytvoří především škola. (Vojtová, 2008, s. 86, 87)

Kooperace rodiny a školy přispívá ke zvýšení efektivity v oblasti vzdělávání a výchovy žáka. Za hlavní oblasti kooperace školy a rodiny jsou považována:

Výchova a vzdělávání – seznámení s cíli, postupem a výsledky aktivit žáků, seznámení s obsahem individuálního studijního plánu, seznámení s žakovým chováním a jeho zapojením do třídního kolektivu, dále příležitost využití poradenských služeb ve školním prostředí a kooperace s jinými subjekty, které vykonávají poradenskou činnost.

Aktivní zapojení rodičů – účast rodičů na obstarávání mimoškolních aktivit, účast na projektech školy, zajištění exkurzí pro žáky a různých besed s odborníky. (Vališová, Kasíková, 2011, s. 333, 334)

Martínek (2015, s. 122) uvádí, že záškoláctví se často řeší až v okamžiku, kdy je počet neomluvených hodin velmi výrazný a škola promýšlí, zda má tento problém nahlásit na odbor sociálních věcí. Stačilo by však snadné řešení. Již první projevy záškoláctví by se měly řešit se samotnými rodiči žáka a měla by se tak předat odpovědnost za dítě právě jim. Na pedagogických radách by měli být všichni pedagogové obeznámeni o neomluvených nepřítomnostech žáků. Pedagogové by se měli také zaměřovat na ročníky, ve kterých narůstá přítomnost tohoto rizikového chování.

3 ŠKOLNÍ PROSTŘEDÍ

Třetí kapitola se zabývá školním prostředím, zaměřuje se na funkce školy a na učitele v prevenci rizikového chování. V neposlední řadě také vymezuje adolescenci, jelikož je přechod na střední školu pro mnoho adolescentů obtížnou etapou.

Procházka (2012, s. 127) říká, že škola jako instituce relativně efektivně zachovává a traduje výsledky lidské materiální a duchovní kultury, a to v obsazích a cílech své výchovně-vzdělávací činnosti. Je to sociální prostředí, v němž se střetávají dva hlavní systémy – systém světa vrstevníků a systém světa dospělých. Výchovné a přirozené socializační prostředí školy je chápáno jako prostor, ve kterém se mohou prosadit systémy, které mají šanci zesílit odolnost žáků proti mimoškolním negativním účinkům. Zároveň je však škola prostředím, v němž se při nezvládnutí procesu výchovy mohou nové problémy vytvořit.

Škola je instituce, která se zřetelně účastní výchovy a socializace žáků. Přesto se však ve školním prostředí objevují nežádoucí jevy, které ohrožují její výchovné působení a mají negativní vliv na průběh socializace žáka. Za nejčastější druhy rizikového chování se ve škole objevuje záškoláctví, šikana a krádeže. (Kraus, Hroncová, 2010, s. 292)

Střední odborné učiliště

V rámci zkoumaných institucí vymezujeme střední odborné učiliště jako druh střední školy, která připravuje žáky pro vykonávání dělnických profesí. Studium trvá tři nebo čtyři roky. V případě tříletého oboru je studium ukončeno závěrečnou zkouškou a v případě čtyřletého zkouškou maturitní. (Vališová, Kasíková, 2011, s. 91)

3.1 Funkce školy

Havlík, Kořa (2011, s. 98 – 103) charakterizují tyto funkce školy:

Výchovná funkce – tato funkce školy je důležitou součástí procesů socializace. Její základ spočívá v přenosu hodnot a kulturních vzorců chování z generace na generaci. Výchovné procesy se týkají utváření vlastností, charakteru, citů a dalších. Týkají se tedy těch vlastností osobnosti, které se ukazují v chování a jednání člověka.

Vzdělávací funkce – je vytvářena procesy, kterými si lidé v jejich průběhu osvojují určité obsahy kultury, jako je jazyk, umění a věda. Vzdelání ukazuje vědomosti, které si člověk osvojil, a dovednost je využívat. Již velmi dlouhou dobu je považováno za prioritu dojít na

hlavní princip školní výchovy směřem od výchovy k sebevýchově a od vzdělávání k sebevzdělávání. Vzdělání má částečně instrumentální charakter, protože je pro člověka nástrojem k činnosti a k poznání nebo ke kontrole a k transformaci rolí. Získané vzdělání z člověka vytváří kultivovanou bytost tím, že určité věci zná a chápe je.

Integrační funkce – tuto funkci plní škola především podporou tvorby dovedností a postojů, které umožňují komunikaci a společenský styk nejen ve škole, ale také v sociálním životě širokého společenství. Integrační funkci škola plní i tím, že jsou žáci vedeni k respektování odlišností, učí se porozumět druhým lidem a navazovat s nimi důležité vztahy. Škola podporuje také rozvoj návyků, které slouží k začlenění do občanského života.

Resocializační funkce – resocializační funkce je náplní speciálních školských zařízení, která se vytvářejí např. při vězeních pro mladistvé.

Selektivní funkce – selektivní funkce se uskutečňuje na řadě různých úrovní a může mnoha jedincům ulehčit další kariéru. Jiným ji však může znesnadnit. První selekce se uskutečňuje na začátku školní docházky a poté při přechodu do dalšího cyklu vzdělávání. Selektivním účelům slouží také diplomy a závěrečná vysvědčení ve škole. Způsob, kterým společnost posuzuje tuto funkci školy, je velmi ovlivněn tím, jakou hodnotu přisuzují lidé konkrétním zaměstnáním a profesím, jaké převažují prestižní škály a jaké hodnoty uznává většina společnosti.

Ochranná funkce – do této ochrany spadá udržení tajemství a zneprístupnění důvěrných informací o studujících. Dále se také jedná o ochranu před rizikovým chováním. Škola se obvykle podrobuje sociální kontrole a přestupky pedagogů v oblasti ochrany žáků vyvolávají okamžité odezvy a tvrdé sankce.

Kvalifikační funkce – tato funkce se naplňuje získáním nezbytného stupně dovedností a znalostí potřebných pro činnost v zaměstnání. Realizaci základních kvalifikačních předpokladů mají za úkol zejména střední a vysoké školy. V moderní společnosti se velmi zvýšil tlak na školy, aby se stále více přizpůsobily požadavkům trhu práce.

3.2 Učitel v prevenci rizikového chování

Žáci potřebují učitele jako celou osobnost, která rozumí celé třídě i problémům jednotlivých žáků. Žáci uvítají pomoc od učitele, pokud mají potíže s učením nebo s jinými problémy. Někdy může také učitelka či učitel nahradit matku nebo otce. Postoje žáků

k učení a k učiteli závisí zejména na osobních vlastnostech učitele, na učitelově postoji k samotným žákům a na jeho lidském vztahu k žákům. Na dalším místě je pak odbornost a didaktické dovednosti učitele. (Čáp, Mareš, 2001, s. 266)

Učitelé by měli ve škole řešit všechny obtíže problémových žáků ihned v okamžiku, kdy se objeví. Měli by dát žákům jasně najevo, co je a není přijatelné. Měli by se snažit navázat spolupráci s jejich rodiči a měli by se také zaměřovat na podchycení a motivaci problémových žáků, aby měli důvod přeměnit své chování. (Vágnerová, 2005, s. 171)

Vágnerová (2005, s. 172) zmiňuje, že někdy je prospěšná také autodiagnostika, což znamená, že by měl učitel pochopit, jestli se k někomu ve třídě nechová panovačně, nesnižuje jeho sebevědomí, neponižuje ho apod. Individuální přístup ke každému žákovi je důležitý, ale má také své hranice, které jsou dané požadavky ostatních žáků na spravedlnost a zachovávání rovných požadavků ke všem. Je vhodné dodržovat pedagogický optimismus a také pochopit, že úspěch učitele nemůže být především v této oblasti úplný, často je tím největším možným účinkem pouze malé zdokonalení. Pokud učitel řeší různé problémy žáků, které vyplývají z nevhodného chování, může mu pomoci zejména výchovný poradce a školní metodik prevence. Efektivní pomoc by jim mohly také poskytnout správně zvolené preventivní programy.

Dnešní škola vyžaduje od učitelů schopnosti účinného vedení třídy, zapojení žáků se specifickými vzdělávacími potřebami a z různých sociokulturních prostředí. Dále by se měl učitel orientovat ve vztazích třídy a měl by umět nalézt cesty k žákům, kteří jsou ovlivněni různými výchovnými postoji. (Vališová, Kasíková, 2011, s. 334).

Důležitou úlohou třídního učitele je utváření příznivého třídního klimatu. Je s žáky v těsném kontaktu a měl by tak pozorně sledovat změny v třídním klimatu a zvládnout s nimi správně pracovat. (Cíková, 2016, s. 40) Čapek (2010, s. 13) definuje třídní klima jako „souhrn subjektivních hodnocení a sebehodnocení vnímání, prožitků, emocí a vzájemného působení všech účastníků, které v nich jako ve spolutvůrcích a konzumentech vyvolávají edukační i jiné činnosti v daném prostředí.“

Třídní učitel může být první, kdo odhalí mnoho případných problémů, které se týkají vztahů ve školní třídě, snížení výkonu konkrétních žáků a vývoje poruch v chování nebo v učení. Díky každodenní komunikaci s žáky by měl být třídní učitel tím, kdo zahajuje otevřený rozhovor se zákonnými zástupci žáků a doporučuje další přijatelná opatření. (Vališová, Kasíková, 2011, s. 335)

Třídní učitel se v rámci prevence rizikového chování věnuje následujícím činnostem:

- Kooperuje se školním poradenským pracovištěm při zachycení výstražných signálů, participuje na pedagogické diagnostice třídních vztahů a na tvorbě preventivního programu.
- Věnuje se rozvoji kladných sociálních interakcí mezi žáky a snaží se motivovat žáky k realizaci vnitřních pravidel třídy, které jsou v souladu se školním řádem, a dbá o to, aby se dodržovala, např. vytvoření pozitivní a bezpečné třídní atmosféry.
- Zná individuální zvláštnosti žáků a má přehled o jejich rodinném zázemí.
- Zprostředkovává komunikaci se zbylými členy pedagogického sboru a kooperuje se zákonnými zástupci žáků. (MŠMT, 2010, s. 7)

Strategie učitelů v situacích nevhodného chování žáků

Bakošová (2008, s. 131, 132) popisuje čtyři postupy učitele v podmínkách nevhodného chování žáků:

Zavedení jasných pravidel – požadavky na chování žáků by měly odpovídat jejich schopnostem a věku, měly by být stručné a kladně formulované. Do jejich formulace je dobré začlenit žáky, např. upozorňovat žáky na pravidla až do doby, než si je osvojí.

Postupy zaměřené na prevenci – je vhodné změnit situaci ve školním prostředí k požadavkům žáků. Doporučuje se provést analýzu situace nevhodného chování žáka, která má následující etapy: zjistit, co učitele zneklidňuje na chování žáka, analyzovat vlivy školního prostředí, které vedou k nesprávnému chování. Následující etapou je pohled žáka na sebe samého, na jeho chování. V další etapě se má učitel zaměřit na to, co od žáka očekávají spolužáci. Jako naposled se má učitel věnovat podmínkám rodinného prostředí žáka.

Diskuze jako metoda řešení nesprávného chování – prostřednictvím diskuze dává učitel žákům příležitost se vyjádřit ke vzniklé situaci. O problému se má diskutovat ihned. Je dobré, pokud učitel ukáže nějaké alternativy přijatelného chování. Diskuzi je vhodné pozitivně zakončit.

Vyjednávání jako metoda nevhodného chování žáků – jedná se o metodu vytváření rovnosti sociálních statusů žáků a učitelů. Touto metodou se vytváří spokojenost obou stran. Je důležité odstranit tendenci vidět problém pouze ze své strany.

3.3 Adolescence

Přechod na střední školu je pro spoustu jedinců náročným a stresovým obdobím. Musí se vyrovnat jak s jiným rozsahem učiva, tak i s novými spolužáky a učiteli. Současně musí překonat i obtížné období adolescence, kdy jsou na ně kladeny nové požadavky ze strany společnosti. (Ehlová, 2016, s. 75, 76)

Období adolescence je druhá fáze poměrně delší časové etapy dospívání. Vágnerová (2000, s. 253) uvádí, že období adolescence trvá asi od 15 do 20 let s jistou individuální variabilitou především v sociální a psychické oblasti.

Velké množství problémů je spjato se školou, protože adolescence je období, kdy se člověk soustavně připravuje na budoucí povolání. Charakteristickým chováním adolescenta je to, že nebere školu moc vážně. (Ehlová, 2016, s. 76)

Adolescence je určitá etapa života, která má své charakteristické vlastnosti v rámci životního cyklu a také svůj subjektivní a objektivní smysl. Jedná se o fázi hledání a přehodnocování, ve které má člověk dosáhnout vlastní proměny, uspokojivého společenského postavení a má si vytvořit zralejší podobu své identity. Adolescent chápe dětství jako období, které je vhodné rychle zvládnout a překonat. Snaží se co nejvíce vyrovnat dospělým. Snaží se také co nejrychleji odvrhnout dětské atributy a společenskou podřízenost. Usiluje o dosažení větších práv a svobody rozhodování. Povinnosti však přijímá adolescent nepříliš ochotně. (Vágnerová, 2012, s. 367, 368)

Špatenková (2004, s. 60) uvádí, že období adolescence bývá nazýváno také jako „kritické“. Adolescence poté může být ve svém důsledku krizí jak pro dospívajícího, tak i pro jeho rodiče. Objevují se problémy, které souvisí s odpoutáváním jedince od rodičů a nalézáním jeho vlastní identity. Hlavní otázkou v období dospívání je otázka „Kdo jsem?“. Dospívající už přestává být dítětem, avšak stále není dospělým jedincem. Proto se vymezuje na jedné straně oproti dětem a na druhé oproti dospělým, má opoziční postoj ke všemu a všem. Zaměřuje se na nové věci a hodnoty, má odlišné vzory chování. Snaží se být jiný, než jsou jeho rodiče, kteří bývají zpravidla bezradní, někdy velmi striktní a někdy zase velmi slabí. Adolescent často mění své názory a jeho reakce jsou na nějakou autoritu většinou záporné. Velmi často u něj dochází také ke střídání nálad, k sebenávisti a k nenávisti vůči ostatním lidem z jeho okolí. Idealizuje si konkrétní osoby a dělá si z nich své vzory, např. napodobuje jejich vzhled nebo životní styl. Objevuje se u něho strach, pasivita a rezignace. Zažívá pocit samoty a prázdnoty. Nedokáže se plně koncentrovat.

Neumí se spokojit se svým okolím a ani sám se sebou jak po stránce psychické, tak i po stránce fyzické. Tímto svým chováním dokáže jedinec vyprovokovat především své rodiče, ale i další osoby, se kterými se setkává. Dochází pak mezi nimi ke konfliktům.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Praktická část práce se věnuje výzkumu, který zjišťuje pohled učitelů SŠ v Jihomoravském kraji na prevenci záškoláctví. Kapitola vymezuje výzkumný problém, formuluje výzkumné otázky a cíle, stanovuje výzkumný vzorek a techniku sběru dat.

4.1 Vymezení výzkumného problému

Za výzkumný problém jsme zvolili pohled učitelů na prevenci záškoláctví, kterého se dopouští žáci SŠ.

Jak jsme se již dozvěděli v teoretické části bakalářské práce, na prevenci záškoláctví se podílí také učitel. Zajímá nás tedy, jak pohlíží učitelé SŠ na prevenci záškoláctví. Jaký je dle nich přínos ŠPP a externích pracovníků, kteří spolupracují se školou, jelikož kooperace s těmito odborníky je součástí prevence. V neposlední řadě nás také zajímá, jak pohlíží učitelé na spolupráci školy a rodiny v prevenci záškoláctví. Podle dokumentu MŠMT, konkrétně přílohy č. 11, která se týká záškoláctví, je toto rizikové chování stále aktuální problém středních škol, kterému je třeba věnovat pozornost a zahájit účinnou prevenci. MŠMT (2002, s. 1) zmiňuje, že v prevenci je důležitá také analýza příčin záškoláctví, proto jsme se snažili zjistit nejčastější příčiny vzniku záškoláctví z pohledu učitelů SŠ. Jak jsme zjistili v teoretické části, tyto příčiny mohou pramenit z různých důvodů spojených s rodinou, školou nebo s volným časem a vrstevnickou skupinou.

4.2 Výzkumné cíle

Hlavním výzkumným cílem je zjistit pohled učitelů SŠ v Jihomoravském kraji na prevenci záškoláctví.

Na základě hlavního cíle jsou stanoveny následující **dílčí výzkumné cíle**:

1. Cílem je zjistit nejčastější příčiny záškoláctví z pohledu učitelů SŠ.
2. Cílem je identifikovat formy prevence, které pomáhají ke snížení či eliminaci záškoláctví z pohledu učitelů SŠ.
3. Cílem je zjistit pohled učitelů SŠ na přínos pracovníků školního poradenského pracoviště a externích odborníků v prevenci záškoláctví.
4. Cílem je zjistit pohled učitelů SŠ na spolupráci školy a rodiny v prevenci záškoláctví.

4.3 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka: Jaký je pohled učitelů SŠ v Jihomoravském kraji na prevenci záškoláctví?

Dílní výzkumné otázky:

1. Jaké jsou nejčastější příčiny záškoláctví z pohledu učitelů SŠ?
2. Jaké formy prevence pomáhají ke snížení či eliminaci záškoláctví z pohledu učitelů SŠ?
3. Jaký je pohled učitelů SŠ na přínos pracovníků školního poradenského pracoviště a externích odborníků v prevenci záškoláctví?
4. Jaký je pohled učitelů SŠ na spolupráci školy a rodiny v prevenci záškoláctví?

4.4 Výzkumný soubor a realizace výzkumu

Jako výběrový výzkumný soubor jsme zvolili učitele středních odborných učilišť v Jihomoravském kraji. Na záškoláctví na středních odborných učilištích v Jihomoravském kraji upozorňovala např. Česká školní inspekce. Použili jsme tedy záměrný výběr. Prostřednictvím databáze „www.seznamskol.eu“ jsme našli střední odborná učiliště v Jihomoravském kraji. Konkrétní školy byly poté zvoleny na základě dostupného výběru, jelikož většina škol reagovala na výzkum negativně. 5 škol však bylo ochotných a s výzkumem souhlasilo. Do škol, které se zúčastnily výzkumu, jsme po domluvě s řediteli dodali tištěné dotazníky. Dotazníky byly rozdány během měsíce leden a únor 2018. Celkem bylo rozdáno 128 dotazníků a vráceno bylo 114 dotazníků. Návratnost tedy činí 89 %. Z důvodu nedostatečného či chybného vyplnění jsme museli vyřadit 8 dotazníků. Konečný počet dotazníků jsme tedy stanovili na 106.

4.5 Technika sběru dat

K realizaci výzkumu jsme zvolili kvantitativní sběr dat, tedy dotazníkové šetření. Dotazník byl zvolen jako vhodný zdroj získání informací od většího počtu respondentů. Obsahuje předem připravené položky, na které respondent písemně odpovídá. (Chráška, 2016, s. 158). Dotazník byl sestaven na základě odborné literatury. Je zcela anonymní a je tvořen 21 položkami, které byly stanoveny na základě dílčích výzkumných cílů a otázek. Dotazník je tvořen otevřenými (nestrukturovanými) a uzavřenými (strukturovanými) položkami. Otevřené položky jsou pouze 2, 19 položek je uzavřených. Jsou zde také polytomické

a 1 dichotomická položka. Položka č. 4 je škálová. Chráska (2016, s. 161) uvádí, že u takových položek respondent vybírá konkrétní bod na škále, která může mít mnoho podob.

Položky č. 1 a 2 v dotazníku jsou demografické. Položky č. 4, 5, 6 zjišťují příčiny záškoláctví. Položky č. 7, 8, 9, 10 a 11 se zaměřují na formy prevence, které pomáhají snížit či eliminovat záškoláctví. Položky č. 12, 13, 14, 15, 16 zjišťují přínos pracovníků školního poradenského pracoviště a externích odborníků. Položky č. 17, 18, 19, 20 a 21 se zaměřují na spolupráci rodiny a školy v prevenci záškoláctví.

Jako metodu analýzy dat jsme použili čárkovací metodu. Data jsme poté zpracovali a vyhodnotili v programu Microsoft Excel.

5 ANALÝZA DAT

Pátá kapitola se zaměřuje na analýzu dat. Data jsou znázorněna pomocí tabulek a grafů. Nejprve zmiňuje charakteristické údaje o respondentech. Poté se zaměřuje na příčiny záškoláctví a také na formy prevence záškoláctví. Následně zjišťuje přínos školního poradenského pracoviště a externích odborníků. V neposlední řadě zjišťuje i pohled učitelů na spolupráci rodiny a školy v prevenci záškoláctví.

Demografické položky

První dvě položky v dotazníku jsou demografické. Zjišťovaly tedy pohlaví respondentů a jejich praxi na střední škole. Poté jsme zjišťovaly, zda vnímají respondenti záškoláctví jako závažný problém středních škol.

Položka č. 1: Jaké je Vaše pohlaví?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
Žena	64	60 %
Muž	42	40 %
Celkem	106	100 %

Tabulka 1: *Pohlaví respondentů*

Dle výsledků tabulky č. 1 viditelně převažuje počet žen nad muži. Dotazník vyplnilo 64 žen (60 %) a 42 mužů (40 %).

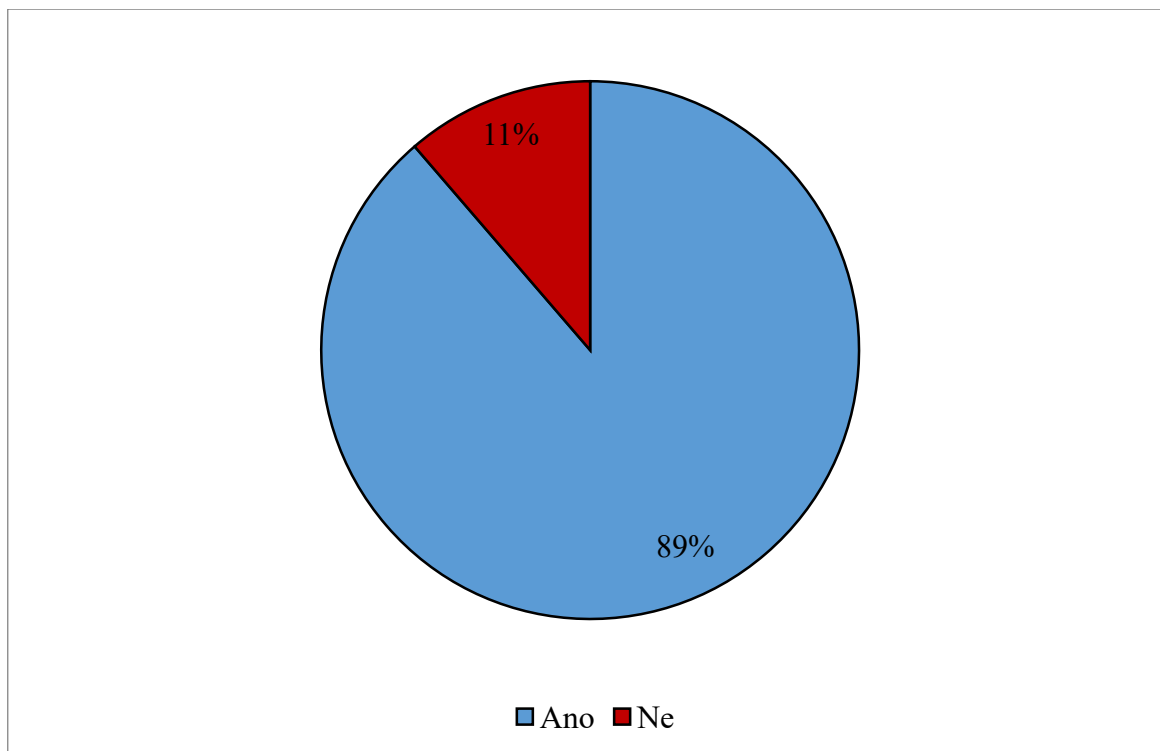
Položka č. 2: Jaká je Vaše délka praxe na střední škole?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
1 rok a méně	4	4 %
2 – 5 let	22	21 %
6 – 20 let	45	42 %
21 let a více	35	33 %
Celkem	106	100 %

Tabulka 2: *Délka praxe*

Tabulka č. 2 uvádí, že 4 respondenti (4 %) mají délku praxe na střední škole 1 rok a méně. Respondentů s délkou praxe 2 – 5 let bylo 22, tedy 21 %. Dále pak bylo 45 respondentů (42 %) s délkou praxe 6 – 20 let. Z tabulky můžeme vidět, že tuto délku praxe má nejvíce respondentů, kteří se zúčastnili výzkumného šetření. Délku praxe 21 let a více má 35 respondentů (33 %).

Položka č. 3: Vnímáte záškoláctví jako závažný problém středních škol?

Graf 1: *Závažnost problému záškoláctví*

Graf č. 1 ukazuje, že 94 respondentů (89 %) vnímá záškoláctví jako závažný problém středních škol. Zbylých 12 respondentů (11 %) však záškoláctví nepovažuje za závažný problém.

Příčiny záškoláctví

Následující oblast se týká výzkumného cíle č. 1, který zjišťuje nejčastější příčiny záškoláctví z pohledu učitelů SŠ.

Položka č. 4: S jakými příčinami záškoláctví se během své praxe setkáváte?

ABSOLUTNÍ ČETNOST					
Odpověď	Velmi často	Často	Občas	Zřídka	Nikdy
Nízké nadání žáka	12	51	24	18	1
Obava z učitele	0	6	35	49	16
Obava z testu či zkoušení	6	26	51	20	3
Nezájem o studium	44	34	21	6	1
Šikana	1	2	20	52	31
Zanedbávání žáka rodiči	16	42	32	14	2
Pracovní vytíženost rodičů	9	26	37	27	7
Rozvod	8	41	38	18	1
Nízký sociální status rodiny	5	35	31	26	9
Vliv party	8	47	36	11	4
Užívání návykových látek	9	34	35	22	6
Hraní počítačových her	6	25	52	21	2

Tabulka 3: Příčiny záškoláctví – absolutní četnost

RELATIVNÍ ČETNOST					
Odpověď	Velmi často	Často	Občas	Zřídka	Nikdy
Nízké nadání žáka	11 %	48 %	23 %	17 %	1 %
Obava z učitele	0 %	6 %	33 %	46 %	15 %
Obava z testu či zkoušení	6 %	25 %	48 %	19 %	3 %
Nezájem o studium	42 %	32 %	20 %	6 %	1 %
Šikana	1 %	2 %	19 %	49 %	29 %
Zanedbávání žáka rodiči	15 %	40 %	30 %	13 %	2 %
Pracovní vytíženost rodičů	8 %	25 %	35 %	25 %	7 %
Rozvod	8 %	39 %	36 %	17 %	1 %
Nízký sociální status rodiny	5 %	33 %	29 %	25 %	8 %
Vliv party	8 %	44 %	34 %	10 %	4 %
Užívání návykových látek	8 %	32 %	33 %	21 %	6 %
Hraní počítačových her	6 %	24 %	49 %	20 %	2 %

Tabulka 4: Příčiny záškoláctví – relativní četnost

Při sestavení položky č. 4 jsme se nechali inspirovat příčinami záškoláctví z odborné literatury, které zmiňuje např. Mertin, Krejčová (2013), Martínek (2015), Ficová (2011) nebo Bakošová (2008). Z výsledků tak můžeme vidět, že s nízkým nadáním žáka se 12 respondentů (11 %) setkává velmi často, 51 (48 %) často, což bylo nejvíce, 24 (23 %) občas, 18 respondentů (17 %) zřídka a 1 (1 %) se s tím nikdy nesešel. Další možnost byla „obava z učitele“, u které žádný respondent (0 %) nezvolil nabídku „velmi často“. 6 respondentů (6 %) se s tímto setkává často a 35 (33 %) občas. Nejvíce respondentů, tedy 49 (46 %), zřídka a 16 (15 %) nikdy. S obavou z testu či zkoušení se velmi často setkává 6 respondentů (6 %), 26 respondentů (25 %) se s tím setkává často, 51 (48 %) občas, 20 (19 %) zřídka a 3 respondenti (3 %) se s tím nikdy nesešli. Z celkového počtu 106 respondentů (100 %) se s nezájmem o studium velmi často setkává 44 respondentů (42 %), 34 (32 %) často, 21 respondentů (20 %) občas, 6 (6 %) zřídka a pouze 1 respondent (1 %) uvedl možnost „nikdy“. S šikanou se velmi často setkává pouze 1 respondent (1 %). 2 respondenti (2 %) se s touto příčinou záškoláctví setkávají často a 20 respondentů (19 %) občas. Nejvíce z nich, což činí 52 respondentů (49 %), se s tím setkává zřídka a 31 (29 %) nikdy. Se zanedbáváním žáka rodiči se velmi často setkává 16 respondentů (15 %). Nabídka „často“ byla zvolena 42 respondenty (40 %) a možnost „občas“ 32 respondenty (30 %). 14 respondentů (13 %) se s touto příčinou setkává jen zřídka a možnost „nikdy“ byla zvolena 2 krát (2 %). S pracovní vyčerpáním rodičů se velmi často setkává 9 respondentů (8 %), dále pak 26 respondentů (25 %) často a nejvíce, tedy 37 respondentů (35 %), občas. 27 respondentů (25 %) se s tím setkává pouze zřídka a 7 (7 %) nikdy. S rozvodem, který může být další příčinou záškoláctví, se velmi často setkává 8 respondentů (8 %). 41 respondentů (39 %) se s rozvodem setkává často. 38 (36 %) zvolilo možnost „občas“ a 18 (17 %) zase „zřídka“. Pouze 1 respondent (1 %) se s tím nikdy nesešel. S nízkým sociálním statusem rodiny se velmi často setkává 5 respondentů (5 %), často 35 respondentů (33 %) a občas 31 (29 %). 26 respondentů (25 %) se s tím setkává zřídka a 9 (8 %) se s tím nikdy nesešlo. S vlivem party se během své praxe na střední škole setkává velmi často 8 respondentů (8 %). Nejvíce respondentů, tedy 47 (44 %), se s tím setkává často, 36 (34 %) občas a 11 (10 %) zřídka. 4 respondenti (4 %) se s tím nikdy nesešli. U možnosti „užívání návykových látek“ 9 respondentů (8 %) uvedlo, že se s tím setkává velmi často. 34 respondentů (32 %) se s tím pak setkává často a 35 (33 %) občas. 22 respondentů (21 %) se s tím setkává zřídka a 6 (6 %) nikdy. S nabídkou „hraní počítačových her“ se velmi často

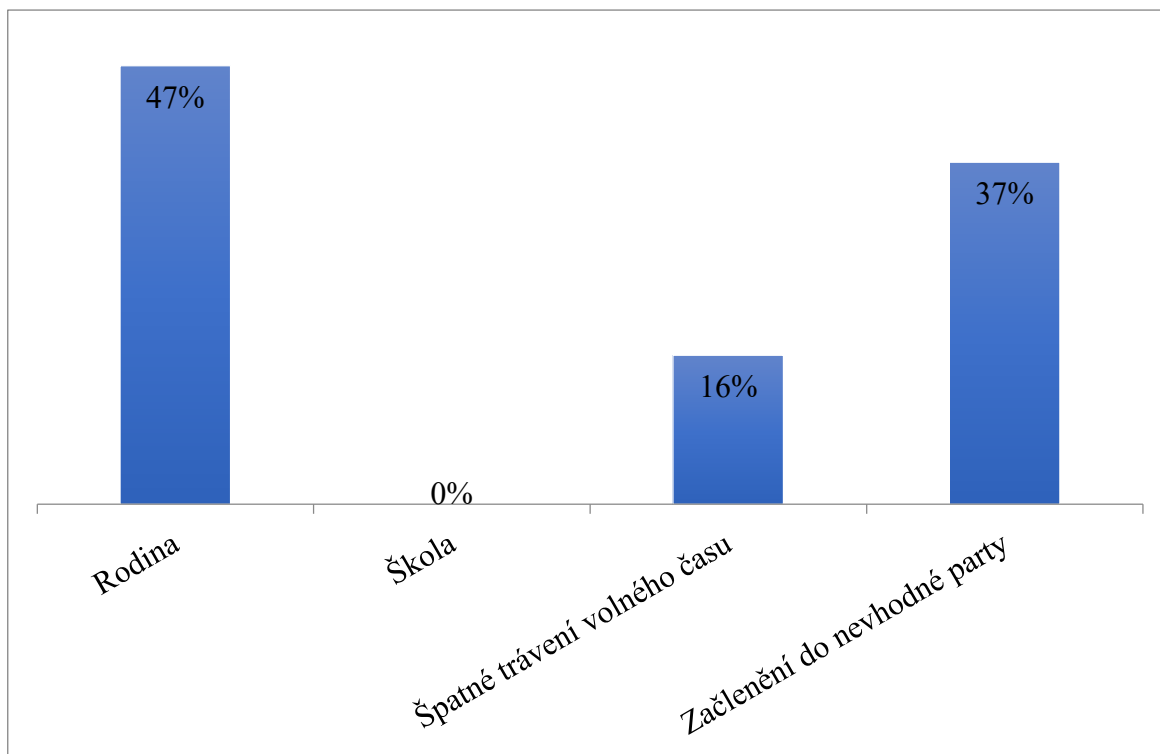
setkává 6 respondentů (6 %), 25 (24 %) často a nejvíce, tedy 52 respondentů (49 %), občas. 21 (20 %) pouze zřídka a 2 respondenti (2 %) nikdy.

Položka č. 5: Setkali jste se i s jinou příčinou záškoláctví?

Otevřená odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
Rodinné problémy	2	2 %
Špatný učební obor	2	2 %
Nedostatečná motivace	1	1 %
Neodpověděli	101	95 %
Celkem	106	100 %

Tabulka 5: Další příčiny záškoláctví

Tabulka č. 5 navazuje na předchozí položku č. 4, která se také zaměřovala na příčiny záškoláctví. Respondenti však u této položky měli možnost výběru, zda odpoví či nikoli. Pokud neodpověděli, měli přejít na následující položku. Výsledky nám ukazují, že většina respondentů (95 %) z různých důvodů neodpověděla. Někteří však této položky využili a uvedli, že se setkali i s jinými příčinami záškoláctví. 2 respondenti (2 %) odpověděli, že příčinou záškoláctví byly rodinné problémy. Další 2 respondenti (2 %) zase uvedli, že příčinou byl špatný učební obor žáka. Pouze 1 respondent (1 %) napsal, že se setkal s nedostatečnou motivací žáka.

Položka č. 6: Kdo má z Vašeho pohledu největší vliv na vznik záškoláctví?

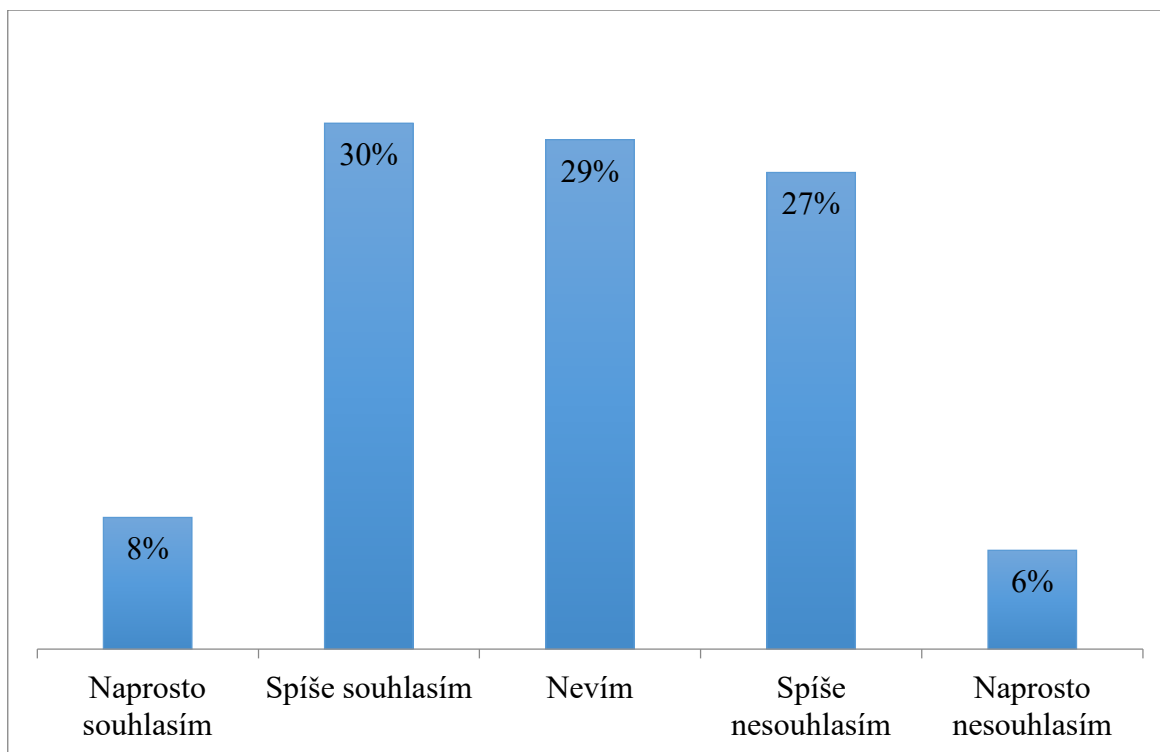
Graf 2: *Největší vliv na vznik záškoláctví*

Z výsledků grafu č. 2 vyplývá, že 50 respondentů (47 %) uvedlo, že rodina má největší vliv na vznik záškoláctví. Naopak škola nemá podle respondentů vliv na vznik záškoláctví, tuto možnost tedy nezvolil nikdo z respondentů (0 %). Ke špatnému trávení volného času se přiklonilo 17 respondentů (16 %) a 39 respondentů (37 %) si myslí, že vznik záškoláctví nejvíce ovlivňuje nevhodná parta.

Formy prevence

Další oblast se věnuje formám prevence záškoláctví, na které se zaměřuje výzkumný cíl č. 2. Tento cíl identifikuje formy prevence, které pomáhají ke snížení či eliminaci záškoláctví z pohledu učitelů SŠ.

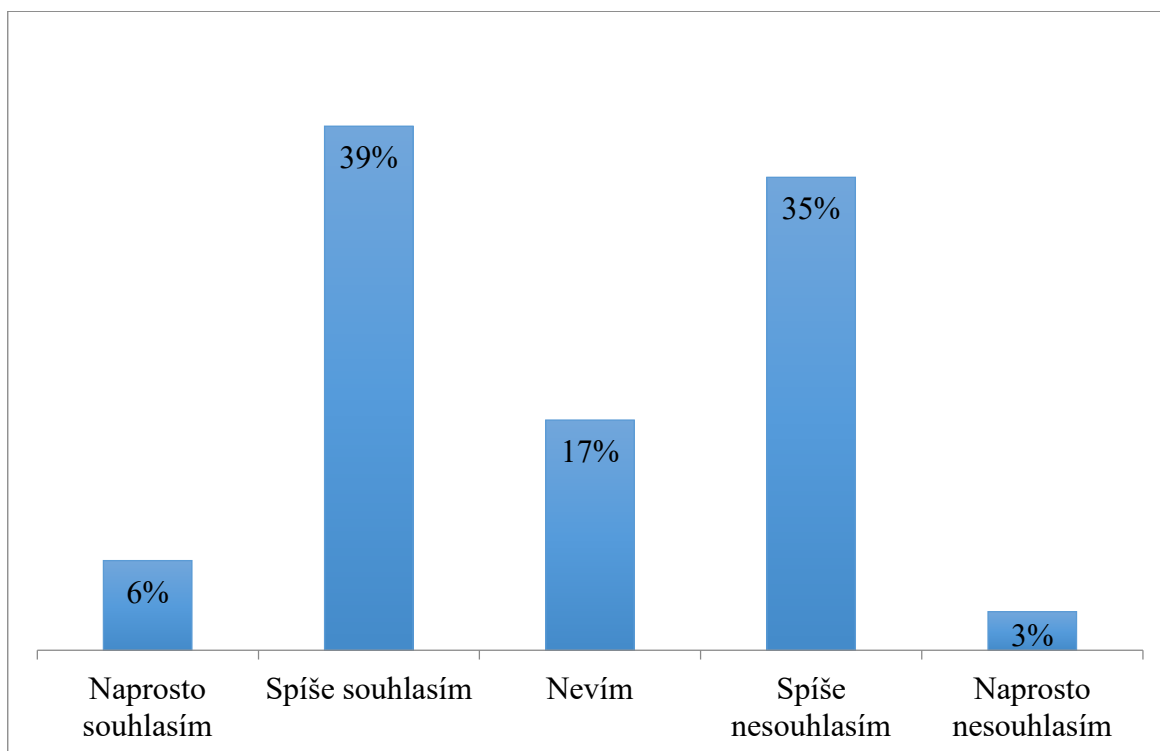
Položka č. 7: Pomáhají podle Vás jednorázové programy a přednášky ke snížení nebo eliminaci záškoláctví?

Graf 3: *Jednorázové programy a přednášky*

Výsledky grafu č. 3 ukazují, že 8 respondentů (8 %) naprostou souhlasí, že jednorázové programy a přednášky pomáhají ke snížení nebo eliminaci záškoláctví. 32 respondentů, což znamená 30 %, spíše souhlasí s touto položkou. 31 respondentů (29 %) však neví, zda jednorázové programy a přednášky pomáhají ke snížení nebo odstranění záškoláctví. Možnost „spíše nesouhlasím“ zvolilo 29 respondentů, tedy 27 %. 6 respondentů (6 %) naprostou nesouhlasí, že jednorázové programy a přednášky pomáhají ke snížení nebo eliminaci záškoláctví.

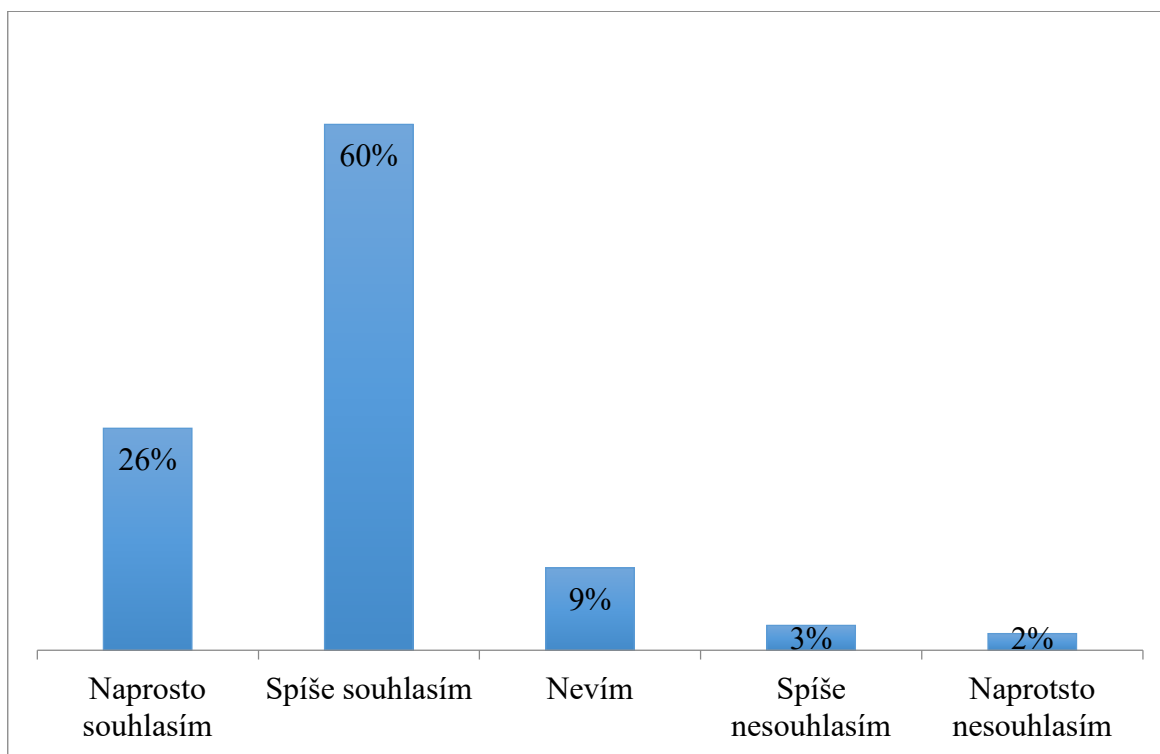
Položka č. 8: Pomáhají podle Vás přiměřené sankce (poznámky, důtky, ...) učitelem ke snížení nebo eliminaci záškoláctví?

Graf 4: *Přiměřené sankce*

Z výsledků grafu č. 4 můžeme vidět, že 7 respondentů (6 %) naprostou souhlasí, že přiměřené sankce učitelem pomáhají ke snížení či eliminaci záškoláctví. 41 respondentů, tedy 39 %, zvolilo nabídku „spíše souhlasím“. 18 respondentů (17 %) odpovědělo, že neví, zda toto pomáhá ke snížení či odstranění záškoláctví. 37 respondentů (35 %) si však myslí, že přiměřené sankce nepomáhají a pouze 3 (3 %) respondenti uvedli, že s tímto naprostou nesouhlasí.

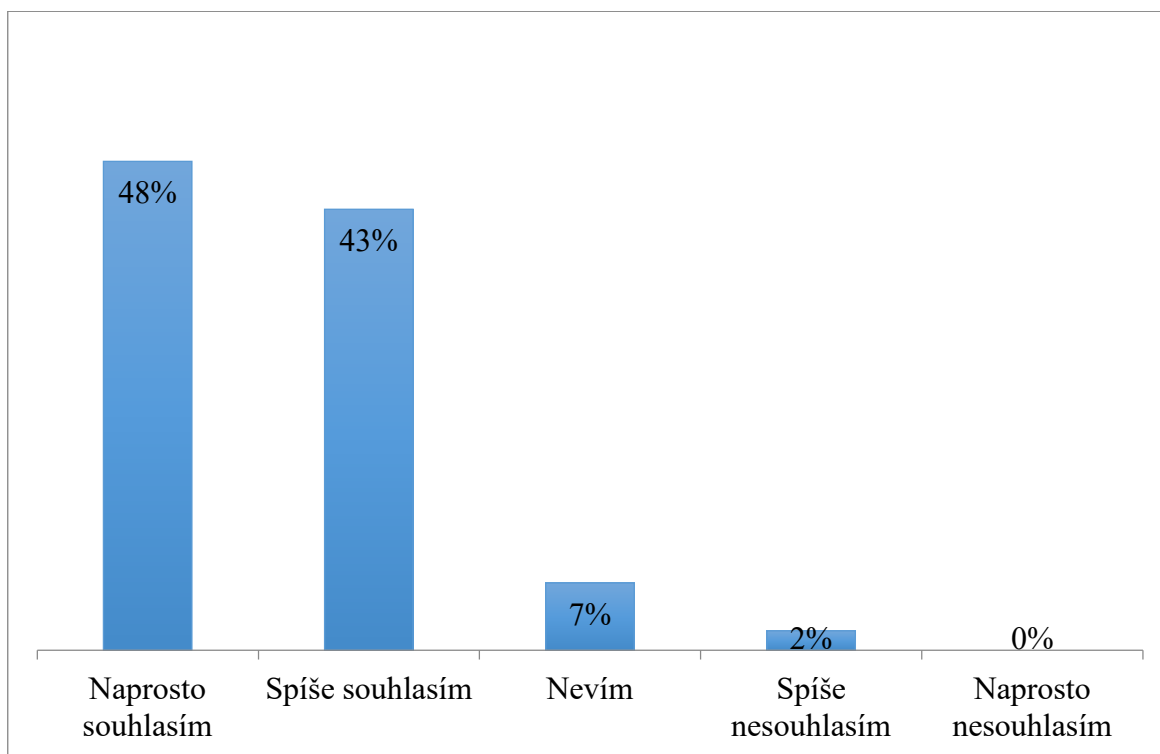
Položka č. 9: Pomáhá podle Vás vytváření příznivého třídního klimatu učitelem ke snížení nebo eliminaci záškoláctví?

Graf 5: *Vytváření příznivého třídního klimatu*

Graf č. 5 uvádí, že 27 respondentů (26 %) naprostou souhlasí s tím, že vytváření příznivého třídního klimatu vede k odstranění či eliminaci záškoláctví a 64 respondentů (60 %) s tímto spíše souhlasí. Možnost „nevím“ zvolilo 10 respondentů (9 %). 3 respondenti (3 %) s touto položkou spíše nesouhlasí a odpověď „naproti nesouhlasím“ byla zvolena celkem 2 krát, což činí 2 %.

Položka č. 10: Pomáhá podle Vás jasné vymezení pravidel třídy učitelem ke snížení nebo eliminaci záškoláctví?

Graf 6: *Jasně vymezení pravidel třídy*

Z grafu č. 6 lze vidět, že 51 respondentů (48 %) naprosto souhlasí, že jasné vymezení pravidel třídy pomáhá ke snížení či odstranění záškoláctví. 46 respondentů (43 %) s tím spíše souhlasí a 7 respondentů (7 %) neví, zda pomáhá jasné vymezení pravidel třídy snížit či eliminovat záškoláctví. Možnost „spíše nesouhlasím“ byla zvolena 2 krát (2 %). Nabídku „naprosto nesouhlasím“ nevyužil žádný z respondentů (0 %).

Položka č. 11: Pomáhají podle Vás i jiné formy prevence ke snížení nebo eliminaci záškoláctví?

Otevřená odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
Dobře využitý volný čas	5	4 %
Spolupráce rodiny a učitele	3	3 %
Stipendium	2	2 %
Kontrola docházky rodiči a školou	2	2 %
Osobní úprava IVP	1	1 %
Besedy s člověkem, který má s tímto zkušenost	1	1 %
Omluvenky od lékaře	1	1 %
Vhodný učební obor	1	1 %
Důslednost v náplni žáka	1	1 %
Hlásit záškoláctví sociálnímu odboru	1	1 %
Neodpověděli	88	83 %
Celkem	106	100 %

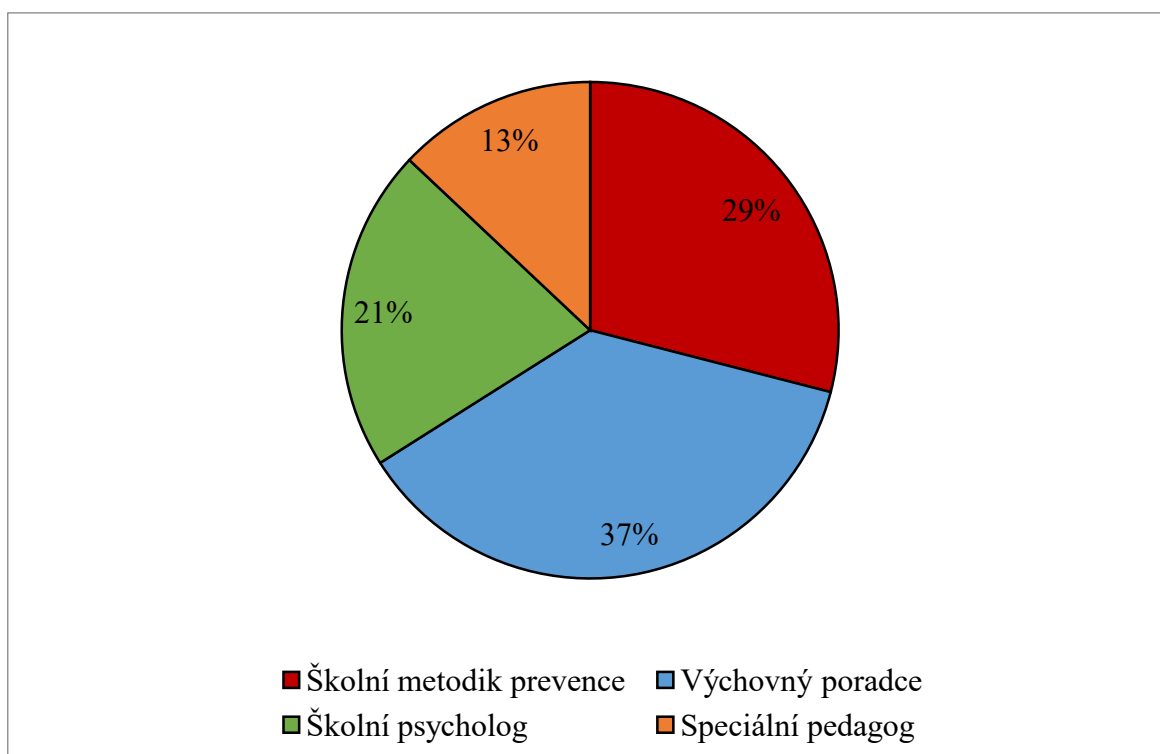
Tabulka 6: *Formy prevence záškoláctví*

Položka č. 11 byla otevřená a respondenti této položky mohli využít či nikoli. Pokud nechtěli odpovědět, měli přejít na další položku. Z Tabulky č. 6 tak můžeme vidět, že této položky využilo pouze 18 respondentů (17 %). Nejčastěji respondenti odpověděli, že dobře využitý volný čas (koníčky, sport, aktivity v různých kroužcích) pomáhá ke snížení či eliminaci záškoláctví. Tuto odpověď uvedlo celkem 5 respondentů (4 %). 3 respondenti (3 %) poté uvedli, že pomáhá spolupráce rodiny a učitele, dle jednoho respondenta konkrétně častější pohovory mezi nimi. 2 respondenti (2 %) se shodli, že ke snížení či eliminaci záškoláctví pomáhá stipendium a další 2 respondenti (2 %) se zase shodli, že pomáhá kontrola docházky rodiči a školou. Zbylí respondenti už měli rozdílné odpovědi. Mezi odpověďmi byla osobní úprava IVP pro žáky, kteří mají absenci z jiných než zdravotních důvodů, dále besedy s člověkem, který má s tímto zkušenost, omluvenky od lékaře (razítka a podpis) a vhodný učební obor. Poté důslednost v náplni žáka a hlásit záškoláctví sociálnímu odboru, aby postihl finančně rodiče pozastavením dávek. 88 respondentů (83 %) této položky z různých důvodů vůbec nevyužilo.

Přínos školního poradenského pracoviště a externích odborníků

Následující část se týká třetího výzkumného cíle, který zjišťuje pohled učitelů SŠ na přínos pracovníků školního poradenského pracoviště a externích odborníků v prevenci záškoláctví.

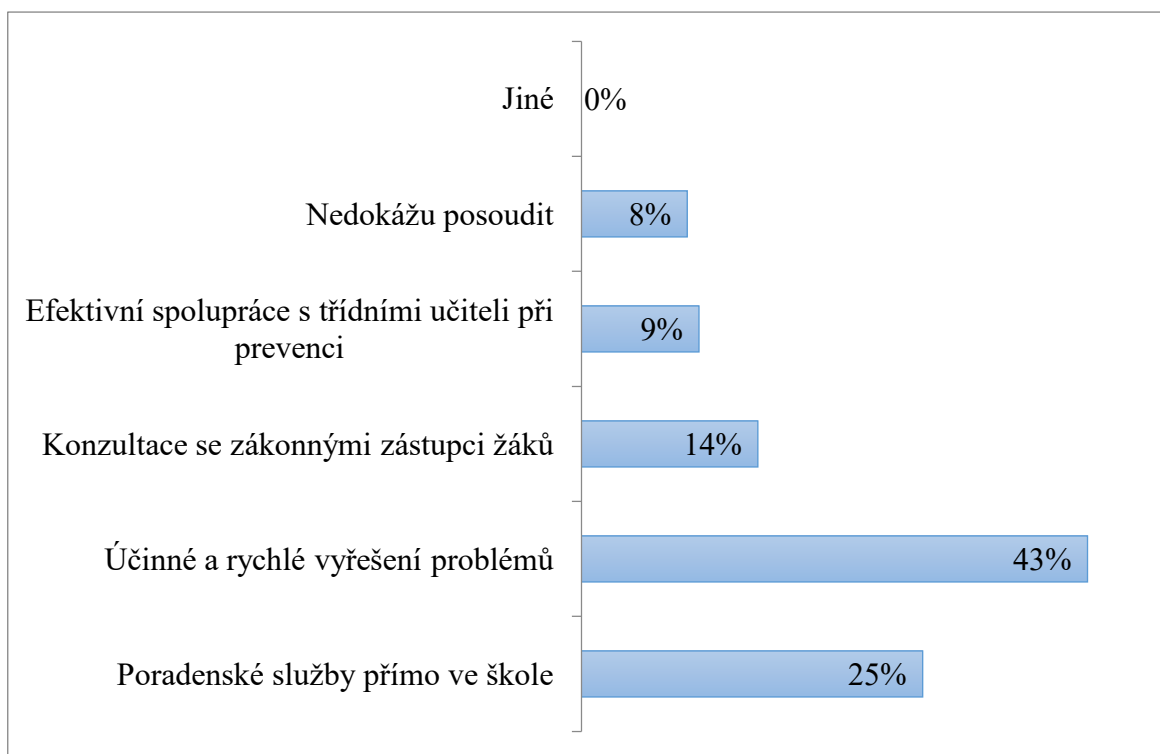
Položka č. 12: Kdo působí na Vaší škole ve školním poradenském pracovišti?

Graf 7: ŠPP na střední škole

U položky č. 12 bylo na výběr více možností. Respondenti tak mohli zvolit, kdo všechno působí na jejich škole ve školním poradenském pracovišti. Na základě výsledků jsme zjistili, že u 76 respondentů (29 %) působí na škole školní metodik prevence. Výchovného poradce má na školách nejvíce respondentů, tedy 97, což činí 37 %. 55 respondentů (21 %) uvedlo, že na jejich škole působí školní psycholog a nejméně respondentů, tedy 34 (13 %), že speciální pedagog.

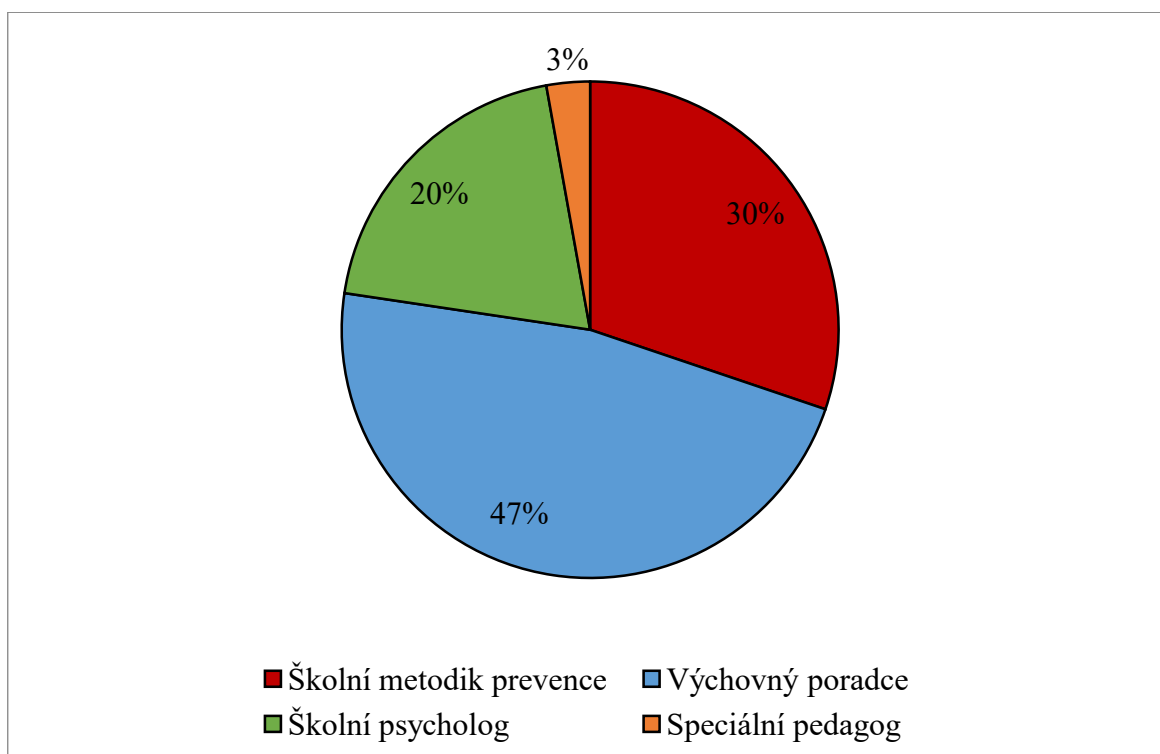
Položka č. 13: V čem vidíte největší přínos školního poradenského pracoviště?

Graf 8: Přínos ŠPP

Z výsledků výzkumu jsme u grafu č. 8 zjistili, že 26 respondentů (25 %) uvedlo jako přínos poradenské služby přímo ve škole. Účinné a rychlé vyřešení problémů zvolilo 46 respondentů (43 %). 15 respondentů (15 %) považuje za přínos konzultace se zákonnými zástupci žáků a 10 (9 %) zase efektivní spolupráci s třídními učiteli při prevenci. 9 respondentů (8 %) nedokáže tuto položku posoudit. Nikdo z respondentů (0 %) nevyužil nabídku „jiné“.

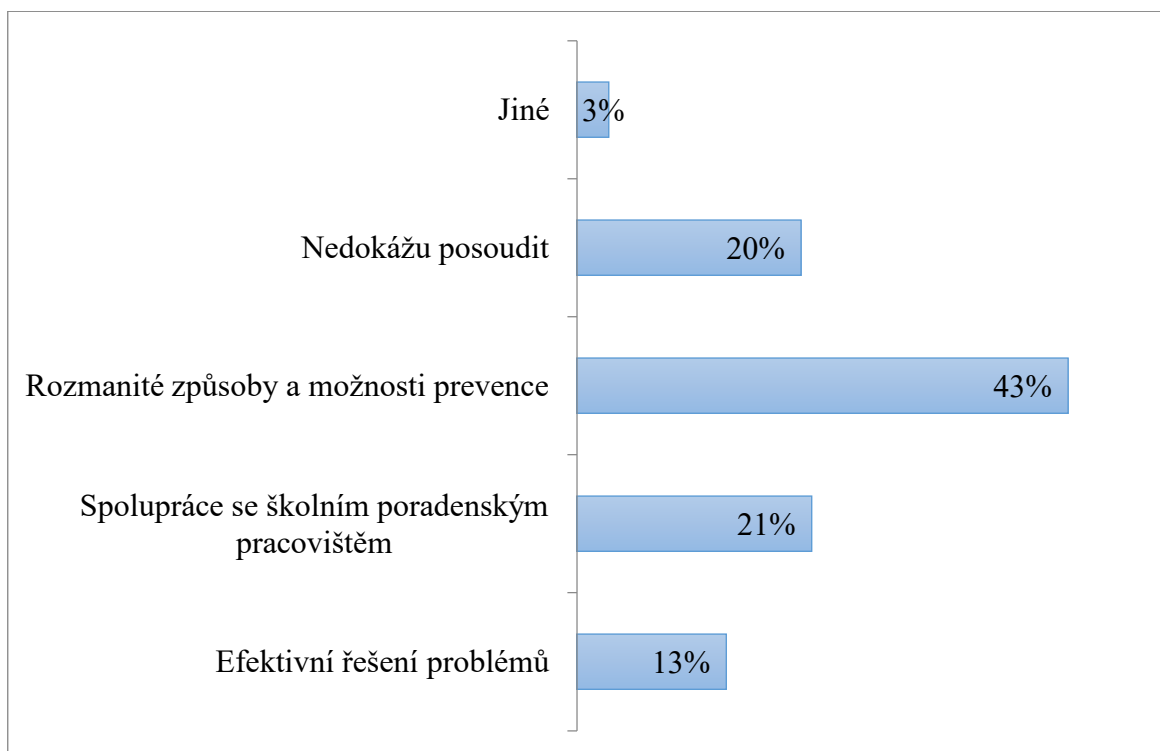
Položka č. 14: Kdo z pracovníků školního poradenského pracoviště z Vašeho pohledu nejvíce přispívá k prevenci záškoláctví?

Graf 9: *Přínos jednotlivých pracovníků ŠPP*

Graf č. 9 ukazuje, že 32 respondentů, tedy 30 %, považuje školního metodika prevence za pracovníka, který nejvíce přispívá k prevenci záškoláctví. Nejvíce respondentů, konkrétně tedy 50 (47 %), považuje zase výchovného poradce. 21 respondentů (20 %) z celkového počtu 106 (100 %) zvolilo možnost „školní psycholog“ a pouze 3 respondenti (3 %) uvedli, že speciální pedagog nejvíce přispívá k prevenci záškoláctví.

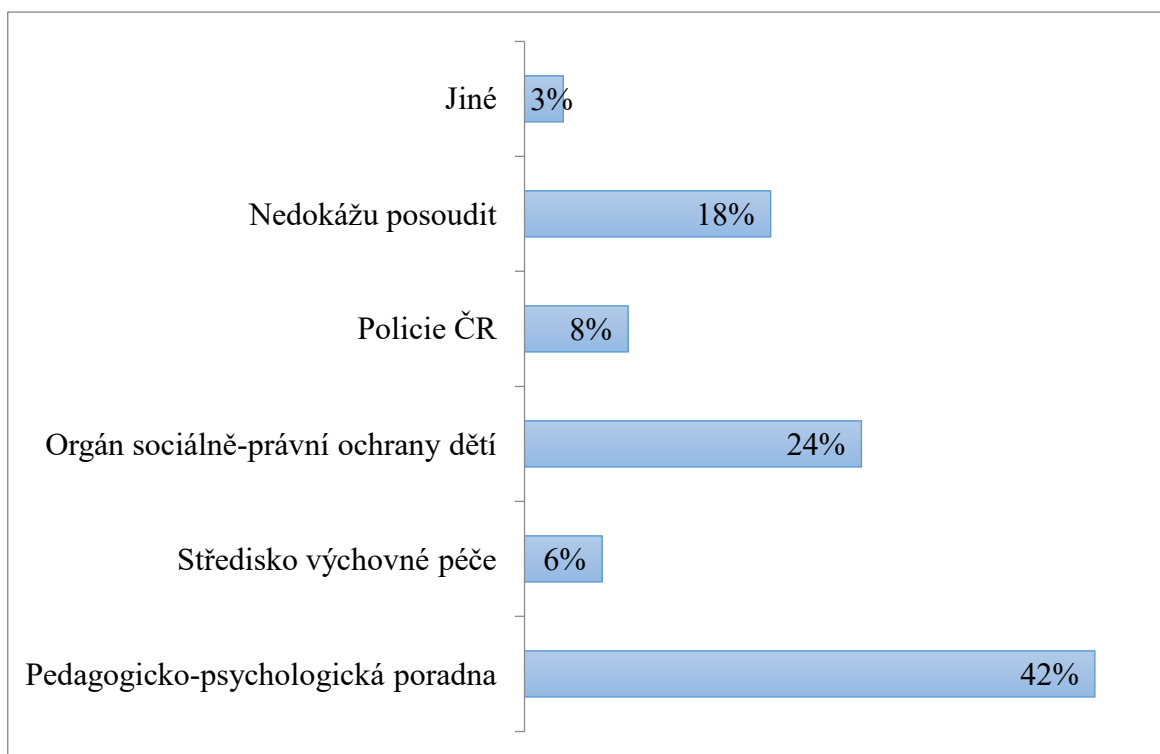
Položka č. 15: Jaký je podle Vás největší přínos externích odborníků spolupracujících se školou?

Graf 10: *Přínos externích odborníků*

Výsledky grafu č. 10 uvádí, že 14 respondentů (13 %) považuje za přínos externích odborníků efektivní řešení problémů. 22 respondentů (21 %) poté uvedlo jako největší přínos spolupráci se školním poradenským pracovištěm. 46 respondentů (43 %) vidí největší přínos v rozmanitých způsobech a možnostech prevence. Možnost „nedokážu posoudit“ byla zvolena 21 krát (20 %). Nabídku „jiné“ využili 3 respondenti (3 %), kdy dva z nich napsali, že nevidí žádný přínos externích odborníků. Jeden respondent pak odpověděl: „žádný, přínos minimální.“

Položka č. 16: Kdo z externích odborníků dle Vás nejvíce přispívá k prevenci záškoláctví?

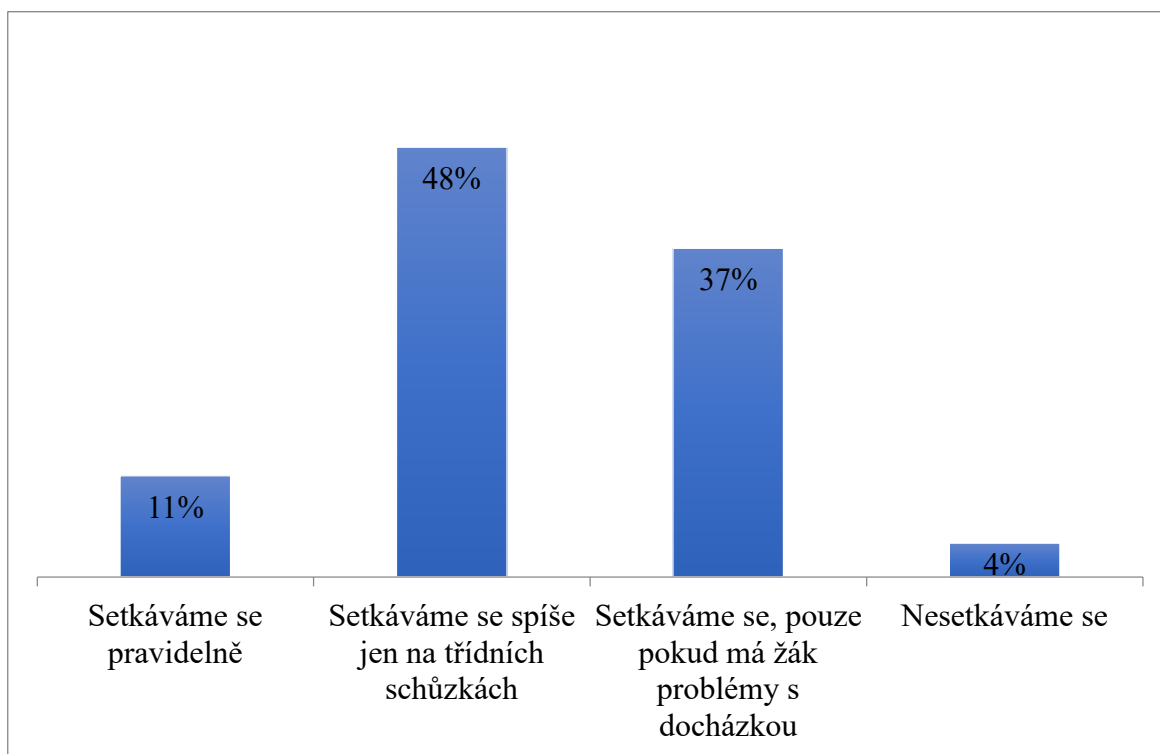
Graf 11: *Přínos jednotlivých externích odborníků*

Graf č. 11 uvádí, že podle 44 respondentů (42 %) má největší přínos k prevenci záškoláctví pedagogicko-psychologická poradna. 6 respondentů (6 %) zase považuje středisko výchovné péče za zařízení, které nejvíce přispívá k prevenci záškoláctví. 26 respondentů (24 %) si myslí, že má největší přínos orgán sociálně-právní ochrany dětí a 8 respondentů (8 %) zvolilo Policii ČR. 19 respondentů, tedy 18 %, nedokázalo tuto položku posoudit. 3 respondenti (3 %) vybrali možnost „jiné“, kdy nejčastější odpovědí bylo „nikdo“. Jeden respondent pak ke své odpovědi „nikdo“ ještě napsal, že to většinou odloží.

Spolupráce rodiny a školy

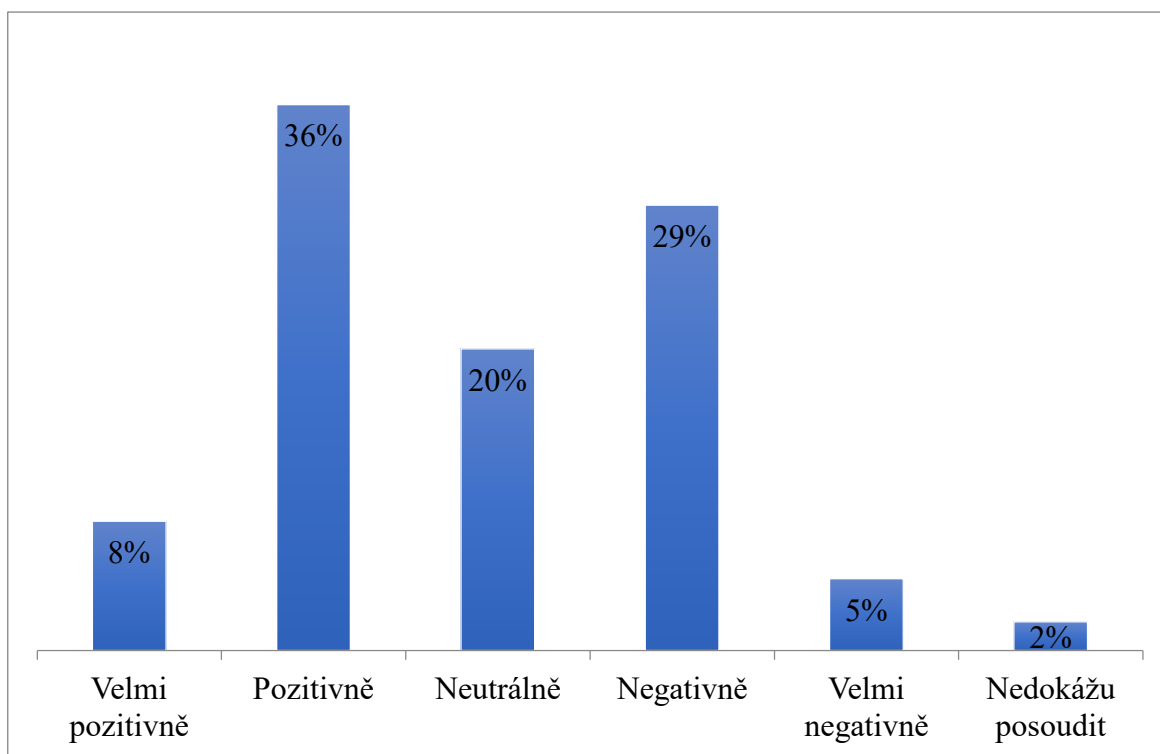
Tato část se vztahuje k poslednímu výzkumnému cíli, který zjišťuje pohled učitelů SŠ na spolupráci školy a rodiny v prevenci záškoláctví.

Položka č. 17: Jak často se setkáváte se zákonnými zástupci žáků?

Graf 12: *Schůzky se zákonnými zástupci*

Výsledky výzkumu z grafu č. 12 nám říkají, že 12 respondentů (11 %) se zákonnými zástupci žáků setkává pravidelně. 51 respondentů, tedy 48 %, se zákonnými zástupci setkává spíše jen na třídních schůzkách. 39 respondentů (37 %) však uvedlo, že se setkávají, pouze pokud má žák problémy s docházkou. Nabídku „nesetkáváme se“ poté zvolili pouze 4 respondenti, což činí 4 %.

Položka č. 18: Jak hodnotíte účast zákonných zástupců žáků na třídních schůzkách?

Graf 13: *Hodnocení účasti na třídních schůzkách*

Z grafu č. 13 můžeme vidět, že 9 respondentů, tedy 8 %, hodnotí účast zákonných zástupců žáků na třídních schůzkách velmi pozitivně. Nejvíce respondentů, konkrétně 38 (36 %), poté hodnotí jejich účast pozitivně. 21 respondentů (20 %) z celkového počtu 106 (100 %) uvedlo, že to hodnotí neutrálně. Možnost „negativně“ zvolilo 31 (29 %) respondentů a velmi negativně vidí účast zákonných zástupců na třídních schůzkách 5 respondentů (5 %). 2 respondenti (2 %) to nedokážou posoudit.

Položka č. 19: Pokud má žák problémy s docházkou, řeší to jeho zákonný zástupce aktivně a včas?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	33	31 %
Ne	53	50 %
Nevím	20	19 %
Celkem	106	100 %

Tabulka 7: *Aktivní a včasné řešení docházky zákonným zástupcem*

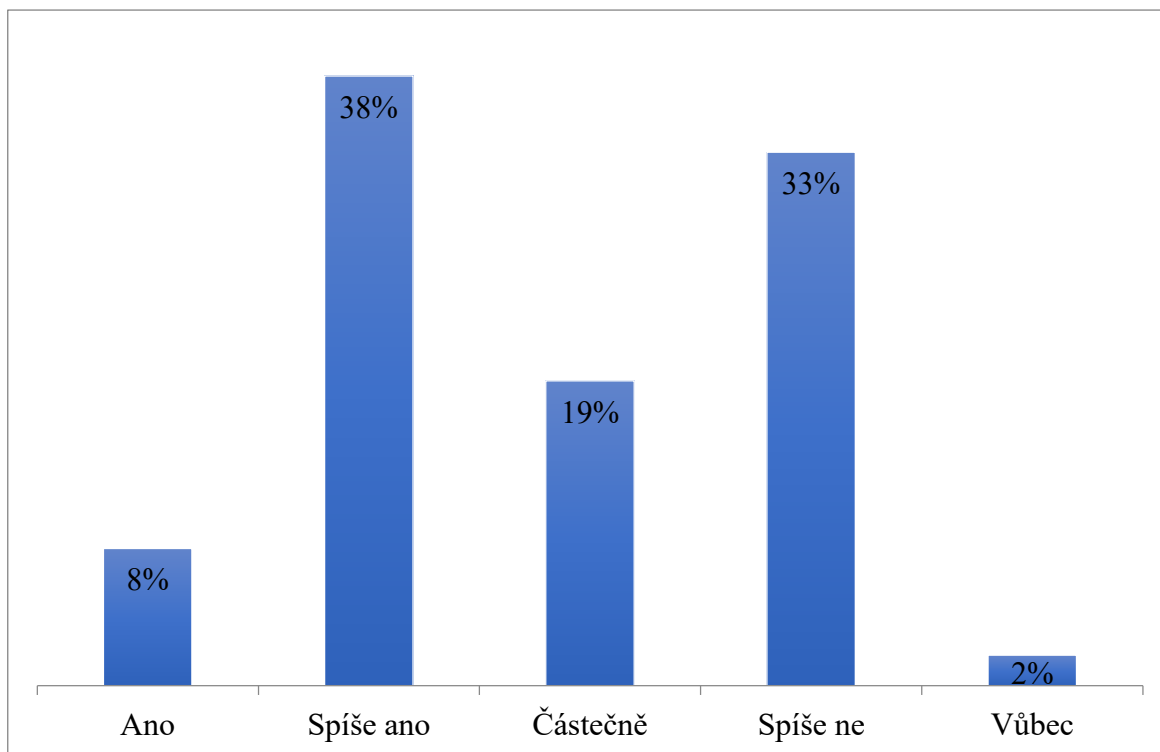
Dle výsledků tabulky č. 7 vyplívá, že 33 respondentů (31 %) zastává názor, že zákonní zástupci žáků řeší problémy s docházkou aktivně a včas. 53 respondentů (50 %) ovšem uvedlo opak. Nabídku „nevím“ zvolilo 20 respondentů (19 %).

Položka č. 20: Řeší podle Vás učitelé záškoláctví se zákonnými zástupci žáků až v době, kdy je počet zameškaných hodin nápadný?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	68	64 %
Ne	33	31 %
Nedokážu posoudit	5	5 %
Celkem	106	100 %

Tabulka 8: *Řešení nápadného počtu zameškaných hodin učitelem*

Tabulka č. 8 uvádí, že podle 68 respondentů (64 %) řeší učitelé záškoláctví se zákonnými zástupci žáků až v době, kdy je počet zameškaných hodin nápadný. 33 respondentů (31 %) zase uvedlo možnost „ne“. Pouze 5 respondentů (5 %) odpovědělo, že nedokážou posoudit, zda učitelé řeší záškoláctví až v okamžiku, kdy je počet zameškaných hodin nápadný.

Položka č. 21: Myslíte si, že spolupráce rodiny a školy funguje dostatečně?Graf 14: *Spolupráce rodiny a školy*

Poslední graf č. 14 nám říká, že 9 respondentů (8 %) si myslí, že spolupráce rodiny a školy funguje. 40 respondentů, tedy 38 %, uvedlo možnost „spíše ano“. 20 respondentů (19 %) zastává názor, že spolupráce rodiny a školy funguje jen částečně. 35 respondentů, což znamená 33 %, uvedlo nabídku „spíše ne“ a 2 respondenti (2 %) si myslí, že tato spolupráce nefunguje vůbec.

5.1 Interpretace dat

Tato podkapitola odpovídá na dílčí výzkumné otázky. Hlavním cílem výzkumného šetření je zjistit pohled učitelů SŠ v Jihomoravském kraji na prevenci záškoláctví. Výsledky výzkumu jsou zjištěny formou dotazníku, který obsahuje celkem 21 položek.

Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 106 (100 %) respondentů, z toho 60 % žen a 40 % mužů. Převažovalo tedy zastoupení ženského pohlaví. Nejvíce se výzkumu zúčastnili respondenti s praxí 6 – 20 let. Dále jsme zjistili, že většina respondentů vnímá záškoláctví jako závažný problém středních škol. Z toho tedy vyplývá, že je záškoláctví stále aktuální problém středních škol a měla by se tedy této problematice věnovat pozornost a zvolit vhodná a efektivní prevence.

Dílčí výzkumné otázky

DVO1: Jaké jsou nejčastější příčiny záškoláctví z pohledu učitelů SŠ?

Výsledky nám odhalily, že se respondenti velmi často setkávají s příčinou záškoláctví, jako je nezáměr o studium. Některé žáky na středních školách totiž spíše láká práce a vydělané peníze než samotné studium. Nezáměr o studium jako jeden z důvodů zameškávání vyučování podotýká příloha o záškoláctví vydaná MŠMT. Dále pak se často setkávají s nízkým nadáním žáka. Tuto příčinu záškoláctví zmiňuje např. Martínek (2015), podle kterého je takový žák často zesměšňován ostatními spolužáky nebo dokonce také i učitelem, který mu stále opakuje, že nic neumí apod. Jako s další příčinou záškoláctví se respondenti často setkávají s rozvodem a vlivem party. V neposlední řadě se často setkávají i se zanedbáváním žáka rodiči. Kraus, Hroncová (2010, s. 294) uvádí, že rodiče se mnohdy o své dítě nezajímají a nekontrolují jeho volný čas. To potom může vést k zanedbávání školní docházky. Ficová (2011, s. 23) říká, že všechny příčiny mají důležitou roli při zjišťování a následně při odstraňování záškoláctví. Poté jsme zjistili, že pouze několik málo respondentů využilo také otevřenou otázku, zda se setkali i s jinými příčinami záškoláctví. Z této položky jsme se dozvěděli, že se respondenti setkali s rodinnými problémy, špatným učebním oborem a nedostatečnou motivací. Poté jsme se zaměřili na hlavní oblasti, které přispívají ke vzniku záškoláctví. Jak uvádí např. Martínek (2015), jde o negativní přístup ke škole, volný čas a vliv vrstevnické skupiny a význam rodiny. Výsledky nám ukázali, že největší vliv na vznik záškoláctví má podle respondentů rodina. Nejvíce příčin záškoláctví podle respondentů tedy pravděpodobně vzniká v rodině. Méně respondentů se zase přiklání k nevhodné partě a méně pak zase ke špatnému trávení volného času. Nikdo z respondentů

si nemyslí, že by škola měla vliv na vznik záškoláctví. Někteří autoři, jako např. Mertin, Krejčová, (2013), Martínek (2015) nebo Ficová (2011) však uvádí, že ve škole se také objevují různé situace a problémy, kvůli kterým žák může zameškovávat vyučování.

DVO2: Jaké formy prevence pomáhají ke snížení či eliminaci záškoláctví z pohledu učitelů SŠ?

Výsledky výzkumu nám ukázaly, že 30 % respondentů spíše souhlasí, že jednorázové programy a přednášky pomáhají ke snížení nebo eliminaci záškoláctví. O něco méně respondentů si však myslí, že to nepomáhá. Dále jsme zjistili, že podle 39 % respondentů pomáhají přiměřené sankce (poznámky, důtky, ...) učitelem ke snížení či eliminaci záškoláctví. O něco méně respondentů si poté myslí, že přiměřené sankce nepomáhají. Výsledky nám dále ukazují, že vytváření příznivého třídního klimatu učitelem a jasné vymezení pravidel třídy učitelem pomáhá podle respondentů ke snížení či odstranění záškoláctví. Třídní učitel by měl tedy vytvářet přátelské klima ve třídě, a jak uvádí Bakošová (2008, s. 131), měl by zavést jasná pravidla a upozorňovat na ně žáky do doby, než si je osvojí. Ficová (2011, s. 19) zmiňuje, že důvodem k zameškávání vyučování je právě také špatné třídní klima. Respondenti měli dále možnost využít otevřenou otázku, ze které jsme dále zjistili i jiné formy prevence, které přispívají ke snížení či eliminaci záškoláctví. Z výsledků jsme tak zjistili, že podle nejvíce respondentů pomáhá dobře využitý volný čas. Pokud tedy žák aktivně využívá svůj čas naplněním různých aktivit, snižuje se šance, že se bude věnovat nežádoucím aktivitám. Dále pak respondenti zastávají názor, že přispívá spolupráce rodiny a učitele, tedy častější pohovory mezi učitelem a rodiči. Poté respondenti uvedli, že ke snížení nebo eliminaci tohoto rizikového chování pomáhá stipendium a další respondenti, že přispívá kontrola docházky rodiči a školou. Další odpovědi byly velmi rozdílné. Respondenti uvedli, že dle nich pomáhá osobní úprava IVP, omluvenky od lékaře a důslednost v náplni žáka. Dále pak pomáhá snížit nebo odstranit záškoláctví správně zvolený učební obor, besedy s člověkem, který má s tímto problémem zkušenost a poté hlášení záškoláctví sociálnímu odboru, který by postihl finančně rodiče pozastavením dávek. Z výsledků výzkumného šetření je tedy zřejmé, že existuje více forem záškoláctví, které jsou efektivní a měly by se tedy využívat.

DVO3: Jaký je pohled učitelů SŠ na přínos pracovníků školního poradenského pracoviště a externích odborníků v prevenci záškoláctví?

Na začátek jsme se zeptali respondentů, kdo všechno působí na jejich škole ve ŠPP a v čem poté vidí jejich největší přínos. Z výsledků jsme zjistili, že největší zastoupení má výchovný poradce, dále pak školní metodik prevence, následně školní psycholog a jako nejméně speciální pedagog. Nejvíce respondentů (41 %) uvedlo, že jejich největším přínosem je to, jak účinně a rychle umí vyřešit problém, v našem případě tedy problém se školní docházkou. 27 % respondentů vidí jejich největší přínos v tom, že provádí poradenské služby přímo ve škole a žáci tak mohou jejich služby ihned využít. Méně respondentů zastává názor, že je jejich přínosem efektivní spolupráce s třídními učiteli při prevenci a poté konzultace se zákonnými zástupci. Respondenti pak uvedli, že největší přínos k prevenci záškoláctví má výchovný poradce. Jako další v pořadí respondenti zvolili školního metodika prevence. Vágnerová (2005, s. 172) uvádí, že pokud má žák nějaké problémy, pomoci může především výchovný poradce a školní metodik prevence. Dále jsme z výsledků zjistili, že nejvíce respondentů pokládá za největší přínos externích odborníků to, že mají různorodé způsoby a možnosti prevence a mohou tak pomoci vyřešit problém se zanedbáváním školní docházky. 24 % respondentů poté považuje za jejich přínos spolupráci se školním poradenským pracovištěm. O něco málo respondentů naopak nedokáže posoudit jejich přínos. Ne příliš pozitivním zjištěním také bylo, že někteří respondenti nevidí žádný či pouze minimální přínos externích odborníků. Pravděpodobně s nimi mají špatné zkušenosti. Z externích odborníků poté podle respondentů nejvíce přispívá k prevenci záškoláctví pedagogicko-psychologická poradna, která poskytuje své služby jak školám, tak i rodičům a žákům. 25 % respondentů si zase myslí, že nejvíce přispívá organ sociálně-právní ochrany dětí.

DVO4: Jaký je pohled učitelů SŠ na spolupráci školy a rodiny v prevenci záškoláctví?

Z Výsledků výzkumu vyplívá, že někteří respondenti považují spolupráci rodiny a školy za dostatečnou a někteří naopak ne. U otázky, zda funguje tato spolupráce, existuje pouze malý rozdíl mezi odpověďmi „spíše funguje“ a „spíše nefunguje“. Autoři, jako např. Procházka (2012), Vališová, Kasíková (2011) a Vojtová (2008) zmiňují, že spolupráce rodiny a školy je velmi důležitá a směřuje k prevenci rizikového chování. V našem případě tedy k prevenci záškoláctví. Velká část respondentů dále uvedla, že se zákonnými zástupci žáků setkává spíše na třídních schůzkách. Co však není moc pozitivní zjištění, je to, že 37 % respondentů se setkává se zákonnými zástupci až v době, pokud má žák problémy s docházkou. Procházka (2012, s. 176) však tvrdí, že jsou při prevenci podstatné jak setkání na třídních schůzkách, tak i neformální návštěvy rodičů. 36 % respondentů poté hodnotí

účast zákonných zástupců žáků na třídních schůzkách pozitivně. Naopak 29 % respondentů hodnotí jejich účast zase negativně. Zákonní zástupci žáků by se však měli třídních schůzek pravidelně účastnit. Čapek, Lauermann, Příkazská et al. (2017, s. 19) zmiňují, že třídní schůzky mohou rodiče přesvědčit o tom, že škola a zejména učitel provádí uspokojivou práci. Rodiče mohou na třídní schůzce také získat zkušenosti jiných rodičů, kteří někdy řešili problém s docházkou u svého dítěte. Dále jsme z výzkumu zjistili, že pokud má žák problémy s docházkou, jeho zákonný zástupce to podle respondentů (50 %) neřeší aktivně a včas. Tyto problémy by však měly být ze strany rodičů řešeny ihned, aby se předešlo dalším případným problémům žáka. Zbytek respondentů si však myslí opak nebo neví. Podle nejvíce respondentů učitelé neřeší počet neomluvených hodin včas, ale až v okamžiku, kdy je tento počet opravdu viditelný. Toto potvrzuje i Martínek (2015, s. 122), podle kterého by však stačilo, aby se první projevy záškoláctví řešili hned se zákonnými zástupci žáků a předala se jim odpovědnost za jejich dítě. Pokud však budou učitelé řešit počet zameškaných hodin až v okamžiku, kdy už je tento počet opravdu viditelný, může být záškoláctví příčinou i dalšího výskytu rizikového chování, např. užívání návykových látek.

HVO: Jaký je pohled učitelů SŠ v Jihomoravském kraji na prevenci záškoláctví?

Výsledky výzkumu nám ukazují, že se respondenti tedy velmi často setkávají s nezájmem o studium, které je příčinou záškoláctví. Podle respondentů existují formy prevence, které opravdu pomáhají toto rizikové chování snížit či eliminovat. Mezi tyto formy patří především tvorba příznivého třídního klimatu a jasné stanovení pravidel třídy. Největším přínosem ŠPP je účinné a rychlé vyřešení problémů a nejvíce pomáhá výchovný poradce. Největším přínosem externích odborníků jsou poté rozmanité způsoby a možnosti prevence a nejvíce z nich přispívá pedagogicko-psychologická poradna. Podle některých respondentů spolupráce rodiny a školy v prevenci záškoláctví funguje dostatečně, o něco málo respondentů si zase myslí, že nefunguje. Hodně respondentů uvedlo, že zákonní zástupci navštěvují školu až v případě, kdy má jejich dítě problém s docházkou a tento problém neřeší včas. I učitelé však podle nejvíce respondentů řeší docházkou až ve chvíli, kdy už má žák mnoho zameškaných hodin. Především však zákonní zástupci navštěvují školu v rámci třídních schůzek. Účast na těchto schůzkách však někteří respondenti hodnotí negativně a o něco méně respondentů zase pozitivně.

5.2 Doporučení pro praxi

Tato podkapitola hovoří o doporučení pro praxi. Tato doporučení vycházejí ze zjištěných výsledků výzkumného šetření, které se týkalo prevence záškoláctví a bylo prováděno na středních školách, konkrétně tedy na středních odborných učilištích v Jihomoravském kraji.

Navrhujeme se tedy řídit metodickými dokumenty MŠMT zmíněnými v druhé kapitole, která se zaměřovala na prevenci rizikového chování, konkrétně na záškoláctví. Cílem těchto dokumentů je především předcházení, snížení a řešení rizikového chování, proto se jeví jako důležité pokyny a doporučení.

Dále doporučujeme věnovat se formám prevence záškoláctví, které fungují. Tyto formy prevence poté mohou přispět ke snížení nebo odstranění záškoláctví nejen na středních školách, ale také na školách základních. Není naopak vhodné stále využívat formy prevence, které vznikly v situaci se školní docházkou nemění. Doporučujeme tedy zkoušet nové formy, díky kterým žáci změni svůj přístup ke školní docházce.

Výsledky výzkumu odhalily přínos ŠPP a externích odborníků, proto doporučujeme se na ně obracet a využívat jejich služby. Problémy žáků totiž mnohdy přesahují zkušenosti učitelů a odborníci jim v těchto situacích mohou opravdu pomoci a nalézt příčinu, která souvisí se zameškáváním vyučování.

Dále navrhujeme motivovat rodiče k větší kooperaci se školou. Uspořádat pro ně např. přednášku, která by se věnovala dané problematice. Doporučujeme, aby učitelé řešili první náznaky záškoláctví ihned s rodiči a nečekali až na pozdější dobu, kdy už je počet zameškaných hodin velmi nápadný a záškoláctví už může být příčinou i jiných nežádoucích projevů rizikového chování.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývá problematikou záškoláctví. Hlavním výzkumným cílem práce je zjistit pohled učitelů SŠ v Jihomoravském kraji na prevenci záškoláctví. Záškoláctví je závažným problémem, který může mít pro žáka negativní důsledky, např. nedokončení školy, opakování ročníku nebo může být spouštěčem i jiných projevů rizikového chování. Je tedy podstatné zaměřovat se na jeho prevenci.

Práce se skládá z teoretické a praktické části.

Teoretická část nejprve definuje pojem záškoláctví z hlediska různých autorů. Poté se zaměřuje na příčiny vzniku záškoláctví, tedy na negativní postoj ke škole, význam rodinného prostředí a volný čas a vliv vrstevnické skupiny. Další kapitola se věnuje prevenci tohoto rizikového chování. Popisuje typy prevence a uvádí také hlavní metodické pokyny a doporučení MŠMT, které se týkají záškoláctví. Dále zmiňuje školní poradenské pracoviště na střední škole a zaměřuje se také na spolupráci školy s externími odborníky a s rodinou. Poslední kapitola vymezuje školní prostředí a funkce školy, kde je popsána např. funkce výchovná, vzdělávací, ochranná nebo kvalifikační. Dále je zde uvedena práce učitele v prevenci rizikového chování, konkrétně tedy v prevenci záškoláctví a také je zde charakterizováno období adolescence.

Praktická část se zaměřuje na výzkumné šetření, jehož cílem je zjistit pohled učitelů SŠ v Jihomoravském kraji na prevenci záškoláctví. V rámci výzkumu je použita kvantitativní metoda sběru dat, tedy dotazník, který obsahuje celkem 21 položek. Pomocí dotazníku jsou zodpovězeny všechny dílčí výzkumné otázky, které jsou propojeny s odbornou literaturou.

Zjištěné výsledky nám říkají, že se respondenti nejčastěji setkávají s následujícími příčinami záškoláctví: nezáměr o studium, nízké nadání žáka, rozvod, vliv party a zanedbávání žáka rodiči. Přínos ŠPP, nejvíce tedy výchovného poradce, vidí nejvíce respondentů v rychlém a efektivním vyřešení tohoto problému. Přínos externích odborníků, především tedy pedagogicko-psychologické poradny, vidí v pestrých možnostech a způsobech prevence. Pohledy na kooperaci rodiny a školy v prevenci záškoláctví jsou rozdílné. Dle některých tato spolupráce funguje dostatečně a podle jiných zase ne. Stejně je to i u hodnocení účasti na třídních schůzkách. Mnoho respondentů také uvedlo, že nejen zákonní zástupci, ale i učitelé neřeší problém s docházkou včas.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Literární zdroje:

- [1] BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Sociální pedagogika jako životná pomoc*. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta, 2008, 251 s. ISBN: 978-80-969944-0-3.
- [2] BÁRTÍK, Pavel a Michal MIOVSKÝ, et al. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. Praha: Sdružení SCAN, c2010. ISBN 9788087258477.
- [3] BENDL, Stanislav, Jaroslava HANUŠOVÁ a Marie LINKOVÁ. *Žák s problémovým chováním: cesta institucionální pomoci*. 1. vydání. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2016, 108 s. ISBN 978-80-7387-703-3.
- [4] CIKLOVÁ, Kateřina. *Rizikové chování ve škole s vazbou na legislativní úpravu: rádce školního metodika prevence*. 2. vydání. Ostrava: EconomPress, 2016, 207 s. ISBN 978-80-905065-9-6.
- [5] CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016, 254 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5326-3.
- [6] ČAPEK, Robert. *Odměny a tresty ve školní praxi: kázeňské strategie, zásady odměňování a trestání, hodnocení a klasifikace, podpora a motivace žáků*. 2., přeprac. vyd. Praha: Grada, 2014, 186 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4639-5.
- [7] ČAPEK, Robert. *Třídní klima a školní klima*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 328 s. ISBN 978-80-247-2742-4.
- [8] ČAPEK, Robert, Sylvie NAVAROVÁ a Zdenka ŽENATOVÁ. *Žák v krizové situaci*. Praha: Raabe, 2017, 141 s. Dobrá škola. Třídní učitel II., 2. ISBN 978-80-7496-294-3.
- [9] ČAPEK, Robert, Marek LAUERMAN, Irena PŘÍKAZSKÁ, Miroslav VOSMIK, et al. *Jak budovat dobrý vztah s rodiči žáků*. Praha: Raabe, 2017, 116 s. Dobrá škola. Třídní učitel II., 3. ISBN 978-80-7496-295-0.
- [10] ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 655 s. ISBN 80-7178-463-X.
- [11] EHLOVÁ, Marcela. *Výchovné poradenství na středních školách v kontextu současnosti*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2016, 248 s. ISBN 978-80-7395-991-3.

- [12]FICOVÁ, Lucia. *Záškoláctvo ako problém súčasnej základnej školy*. Vyd. 1. Bratislava: OZ V4, 2011, 101 s. ISBN 978-80-89443-06-2.
- [13]HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, 174 s. ISBN 80-7178-635-7.
- [14]HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 173 s. ISBN 80-7178-927-5.
- [15]JEDLIČKA, Richard. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. Vydání 1. Praha: Grada, 2015, 544 s. Psyché. ISBN 978-80-247-5447-5.
- [16]KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014, 258 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4502-2.
- [17]KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014, 215 s. ISBN 978-80-262-0643-9.
- [18]KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
- [19]KRAUS, Blahoslav a Jolana HRONCOVÁ. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1.
- [20]KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 151 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-945-3.
- [21]MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015, 190 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5309-6.
- [22]MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Výchovné poradenství*. 2., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, 363 s. ISBN 978-80-7478-356-2.
- [23]PARAMPUKATTIL, George Mathew. *Truancy: a sociological study*. New Delhi: Mittal Publications, 2006. ISBN 81-8324-149-2.
- [24]PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 203 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3470-5.
- [25]PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013, 395 s. ISBN 978-80-262-0403-9.
- [26]SOVÁK, Miloš. *Defektologický slovník*. 3., upr. vyd. / . Editor Ludvík EDELSBERGER. Jinočany: H & H, 2000, 418 s. ISBN 80-86022-76-5.
- [27]ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Krise: psychologický a sociologický fenomén*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2004, 129 s. Psyché. ISBN 80-247-0888-4.

- [28]VALIŠOVÁ, Alena, Hana KASÍKOVÁ a Miroslav BUREŠ. *Pedagogika pro učitele*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2011, 456 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3357-9.
- [29]VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005, 430 s. ISBN 80-246-1074-4.
- [30]VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 522 s. ISBN 80-7178-308-0.
- [31]VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.
- [32]VOJTOVÁ, Věra. *Úvod do etopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido, 2008, 127 s. ISBN 978-80-7315-166-9.

Internetové zdroje:

- [1] BRADOVÁ, K. *Výskyt, prevence a řešení záškoláctva u stredoškoláků z pohledu žáků, učitelů a odborných institucí* [online]. Pedagogické rozhledy, 2011 [cit. 2018-01-10]. Dostupné z: <http://www.rozhledy.pedagog.sk/cisla/pr5-2011.pdf>.
- [2] MŠMT: *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních* (č. j. 21291/2010-28) [online]. © 2013 – 2018 [cit. 2018-01-10]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>.
- [3] MŠMT: *Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování žáků z vyučování a omlouvání, prevenci a postihu záškoláctví* (č. j. 10 194/2002-14) [online]. © 2013 – 2018 [cit. 2018-01-10]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicky-pokyn-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy-k-jednotnemu-postupu-pri-uvolnovani-a-omlouvani-zaku-z-vyucovani-prevenci-a-postihu-zaskolactvi-predkladaci-zprava-a-text-pokynu>.
- [4] MŠMT: *Příloha č. 11 Záškoláctví. Co dělat, když – intervence pedagoga* (č. j. 32548/2017-1) [online]. © 2013 – 2018 [cit. 2018-01-10]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>.
- [5] NEVORALOVÁ, Monika. *Prevence rizikového chování* [online]. Klinika adiktologie, 2014 [cit. 2018-01-10]. Dostupné z: <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/70/4538/Prevence-rizikoveho-chovani>.
- [6] *Volný čas a prevence u dětí a mládeže* [online]. Praha, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, odbor pro mládež, 2002, 48 s. [cit. 2018-01-10]. Dostupné z: <http://docplayer.cz/400498-Volny-cas-a-prevence-u-deti-a-mladeze.html>.
- [7] *Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů*, 2005 [online]. © 2013 – 2018 [cit. 2018-01-10]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/vyhlasky-ke-skolskemu-zakonu>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Apod.	A podobně
ČR	Česká republika
Et al.	A kolektiv
IVP	Individuální vzdělávací plán
MPP	Minimální preventivní program
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
Např.	Například
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
PPP	Pedagogicko-psychologická poradna
S.	Strana
SPC	Speciálně pedagogické centrum
SŠ	Střední škola
SVP	Středisko výchovné péče
ŠPP	Školní poradenské pracoviště
ŠPS	Školní preventivní strategie
Tzv.	Tak zvaný

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: <i>Závažnost problému záškoláctví</i>	40
Graf 2: <i>Největší vliv na vznik záškoláctví</i>	44
Graf 3: <i>Jednorázové programy a přednášky</i>	45
Graf 4: <i>Přiměřené sankce</i>	46
Graf 5: <i>Vytváření příznivého třídního klimatu</i>	47
Graf 6: <i>Jasně vymezení pravidel třídy</i>	48
Graf 7: <i>ŠPP na střední škole</i>	50
Graf 8: <i>Přínos ŠPP</i>	51
Graf 9: <i>Přínos jednotlivých pracovníků ŠPP</i>	52
Graf 10: <i>Přínos externích odborníků</i>	53
Graf 11: <i>Přínos jednotlivých externích odborníků</i>	54
Graf 12: <i>Schůzky se zákonnými zástupci</i>	55
Graf 13: <i>Hodnocení účasti na třídních schůzkách</i>	56
Graf 14: <i>Spolupráce rodiny a školy</i>	58

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: <i>Pohlaví respondentů</i>	39
Tabulka 2: <i>Délka praxe</i>	39
Tabulka 3: <i>Příčiny záškoláctví – absolutní četnost</i>	41
Tabulka 4: <i>Příčiny záškoláctví – relativní četnost</i>	41
Tabulka 5: <i>Další příčiny záškoláctví</i>	43
Tabulka 6: <i>Formy prevence záškoláctví</i>	49
Tabulka 7: <i>Aktivní a včasné řešení docházky zákonným zástupcem</i>	57
Tabulka 8: <i>Řešení nápadného počtu zameškaných hodin učitelem</i>	57

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: *Vzor dotazníku*

PŘÍLOHA P I: VZOR DOTAZNÍKU

DOTAZNÍK

Vážená paní, vážený pane,

jsm studentkou 3. ročníku oboru Sociální pedagogika Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění dotazníku, který je zcela anonymní a bude sloužit pouze pro účely mé bakalářské práce na téma: Prevence záškoláctví pohledem učitelů středních škol. V dotazníku zakroužkujte vždy jednu odpověď, pokud není u otázky uvedeno jinak. V případě nabídky „jiné“ svou odpověď zdůvodněte.

Předem Vám děkuji za ochotu a spolupráci.

Zajičková Klára

1. Jaké je Vaše pohlaví?

- a) Žena
- b) Muž

2. Jaká je Vaše délka praxe na střední škole?

- a) 1 rok a méně
- b) 2 – 5 let
- c) 6 – 20 let
- d) 21 let a více

3. Vnímáte záškoláctví jako závažný problém středních škol?

- a) Ano
- b) Ne

4. S jakými příčinami záškoláctví se během své praxe setkáváte?

Pozn.: u každé příčiny záškoláctví zakroužkujte číslo.

	Velmi často	Často	Občas	Zřídka	Nikdy
Nízké nadání žáka	1	2	3	4	5
Obava z učitele	1	2	3	4	5
Obava z testu či zkoušení	1	2	3	4	5
Nezájem o studium	1	2	3	4	5
Sikana	1	2	3	4	5
Zanedbávání žáka rodiči	1	2	3	4	5
Pracovní vyčerpání rodičů	1	2	3	4	5
Rozvod	1	2	3	4	5
Nízký sociální status rodiny	1	2	3	4	5
Vliv party	1	2	3	4	5
Užívání návykových látek	1	2	3	4	5
Hraní počítačových her	1	2	3	4	5

5. Setkali jste se i s jinou příčinou záškoláctví?

Pozn.: pokud ano, napište prosím, s jakou. Pokud ne, přejděte na otázku č. 6.

.....

6. Kdo má z Vašeho pohledu největší vliv na vznik záškoláctví?

- a) Rodina
- b) Skola
- c) Spatné trávení volného času
- d) Začlenění do nevhodné party

7. Pomáhají podle Vás jednorázové programy a přednášky ke snížení nebo eliminaci záškoláctví?

- a) Naprosto souhlasím
- b) Spíše souhlasím
- c) Nevím
- d) Spíše nesouhlasím
- e) Naprosto nesouhlasím

8. Pomáhají podle Vás přiměřené sankce (poznámky, důtky, ...) učitelem ke snížení nebo eliminaci záškoláctví?

- a) Naprosto souhlasím
- b) Spíše souhlasím
- c) Nevím
- d) Spíše nesouhlasím
- e) Naprosto nesouhlasím

9. Pomáhá podle Vás vytváření příznivého třídního klimatu učitelem ke snížení nebo eliminaci záškoláctví?

- a) Naprosto souhlasím
- b) Spíše souhlasím
- c) Nevím
- d) Spíše nesouhlasím
- e) Naprosto nesouhlasím

10. Pomáhá podle Vás jasné vymezení pravidel třídy učitelem ke snížení nebo eliminaci záškoláctví?

- a) Naprosto souhlasím
- b) Spíše souhlasím
- c) Nevím
- d) Spíše nesouhlasím
- e) Naprosto nesouhlasím

11. Pomáhají podle Vás i jiné formy prevence ke snížení či eliminaci záškoláctví?

Pozn.: pokud ano, napište prosím, jaké. Pokud ne, přejděte na otázku č. 12.

.....

.....

.....

12. Kdo působí na Vaší škole ve školním poradenském pracovišti? (Možnost více odpovědí)

- a) Školní metodik prevence
- b) Výchovný poradce
- c) Školní psycholog
- d) Speciální pedagog

13. V čem vidíte největší přínos školního poradenského pracoviště?

- a) Poradenské služby přímo ve škole
- b) Učinné a rychlé vyřešení problémů
- c) Konzultace se zákonnými zástupci žáků
- d) Efektivní spolupráce s třídními učiteli při prevenci
- e) Nedokážu posoudit
- f) Jiné (vypíšte)

14. Kdo z pracovníků školního poradenského pracoviště z Vašeho pohledu nejvíce přispívá k prevenci záškoláctví?

- a) Školní metodik prevence
- b) Výchovný poradce
- c) Školní psycholog
- d) Speciální pedagog

15. Jaký je podle Vás největší přínos externích odborníků spolupracujících se školou?

- a) Efektivní řešení problémů
- b) Spolupráce se školním poradenským pracovištěm
- c) Rozmanité způsoby a možnosti prevence
- d) Nedokážu posoudit
- e) Jiné (vypíšte)

16. Kdo z externích odborníků dle Vás nejvíce přispívá k prevenci záškoláctví?

- a) Pedagogicko-psychologická poradna
- b) Středisko výchovné péče
- c) Orgán sociálně-právní ochrany dětí
- d) Policie ČR
- e) Nedokážu posoudit
- f) Jiné (vypíšte)

17. Jak často se setkáváte se zákonnými zástupci žáků?

- a) Setkáváme se pravidelně
- b) Setkáváme se spíše jen na třídních schůzkách
- c) Setkáváme se, pouze pokud má žák problémy s docházkou
- d) Nesetkáváme se

18. Jak hodnotíte účast zákonných zástupců žáků na třídních schůzkách?

- a) Velmi pozitivně
- b) Pozitivně
- c) Neutrálně
- d) Negativně
- e) Velmi negativně
- f) Nedokážu posoudit

19. Pokud má žák problémy s docházkou, řeší to jeho zákonný zástupce aktivně a včas?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

20. Reší podle Vás učitelé záškoláctví se zákonnými zástupci žáků až v době, kdy je počet zameškaných hodin nápadný?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nedokážu posoudit

21. Myslíte si, že spolupráce rodiny a školy funguje dostatečně?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Částečně
- d) Spíše ne
- e) Vůbec

Děkuji Vám za čas, který jste věnoval/a dotazníku.

Zajíčková Klára